

ferit praesentia, quod per hunc arbitrii usum electionem suam certam faceret, et vitam aeternam consequeretur, fueritque ex aeternitate praedestinatus, iuxta illud S. Augustini : « Qui creavit te sine te, non justificabit, nec salvabit te sine te; » et Theophylactus in *Matth.* xii : « Dei, ait, est vocare, electos autem fieri aut non fieri, nostrum. » Et S. Ambrosius, lib. V *De Fide*, cap. v : « Non, inquit, ante praedestinavit quam praesciret : sed quorum merita praescivit, eorum praemia praedestinavit. » S. Cyrillus, lib. X *Thesauri*, cap. vi : « Non est meum, ait, dare supremum honorem vobis petentibus, qui reservatus est in praesentia Patris illis quos excessus certaminis commendaverit. » S. Chrysostomus, homil. 33 in *Matth.*, asserit « dignitatem praeparatam esse ut coronam vincuntibus, et pro ratione certaminis. »

Quarto, ex hisce S. Petri verbis colligunt Doctores, non tantum electionem ad gloriam, sed et ipsam praedestinationem ad gratiam pendere a cooperatione liberi arbitrii, etiamsi haec illius non sit causa. Ita Gregorius de Valentia, I *part.*, *Quest.* XXII, disp. 1, puncto 4, sub finem, ubi et apposite solvit hoc dilemma quod plebeios cruciat : Vel sum praedestinatus, vel non sum : si sum, certissimo salvabor; si non sum, certissimo damnabor quidquid egero : indulgeo ergo voluptatibus, quia eis postea frui non licebit. Respondet enim : Si es praedestinatus, bene tibi operandum est; praevius es enim bene operatus : quod si nolis operari, signum est te non esse praedestinatum. Ut ergo certam tuam praedestinationem facias, bene operare; et hoc vult S. Petrus cum ait : « Satisgate ut per bona opera certam vestram vocationem et electionem faciat. » Si non es praedestinatus et ad gehennam destinatus, causa hujus erit, quia male operaberis. Ne igitur verum sit te non esse praedestinatum, omni tempore tibi pie vivendum est, ne finaliter obstrictus peccatis e vita deedas, id quod potest evenire omni hora; neque enim poteris male vitam finire et damnari; si semper pie viveris. Perpetuo ergo quisque hunc discursum sibi proponere debet, eoque se excitare ad studium bonorum operum, quo certam faceret suam electionem. Omnis ille praedestinatus est, qui divinae gratiae cooperans, finaliter erit expers peccati mortalis; neque est aliquis non praedestinatus, nisi qui finaliter deprehenditur in peccato mortali. Cum igitur omni hora sim incertus, utrum futurus sit tunc finis vitae meae; et longe adhuc incertior, utrum, si tunc peccem, gratiam postea per veram poenitentiam ante mortem recuperaturus sim, absint, sicut cum divina gratia possum, a peccato mortali omni hora, ut, si id fecero semper, possim probabiliter existimare me esse potius ex praedestinatum, quam ex non praedestinatum numero; nunquam enim mors me inveniet in peccato mortali, si semper a peccato abstinero. Quod vero penitus mihi certum non sit, qualis

tandem in fine vitae futurus sim, vereorque non in peccato vitam sim finiturus, merito me quoque vehementer incitare debet, ut quod incertum mihi est, et ex me tamen cum divina gratia pendet, id ego recte semper vivendo certum eventum ipso efficiam : certissimum enim est nunquam me vitam male finiturum, ac consequenter esse praedestinatum, si semper recte vivero. Et hoc vult S. Petrus, dicens : « Satisgate ut per bona opera certam vestram vocationem et electionem faciat. » Haec Valenti. Haec ergo ratione in cuiusque fidelis potestate et arbitrio est, facere ut sit praedestinatus, vel ut non sit. Si enim velit cooperari gratiae a Deo sibi ad salutem sincere datae usque ad mortem, uti potest et debet, est et erit praedestinatus; si nolit, non erit : quos enim Deus praevitit sic gratiae cooperaturos, hos praedestinavit; quos vero praevitit non cooperaturos, illos reprobat. Pendet ergo tam reprobatio, quam praedestinatio ex provisione cooperationis nostrae future : cooperatio vero pendet ex arbitrio et libertate cuiusque; nec enim Deus ex proposito seligit gratias, factique ut praedestinationis sint congruae et efficaces, reprobis incongruas et inefficaces; sed tam his, quam illis dat gratiam, eum qua possint bene operari et salvari si velint; imo vult, jubet et optat ex animo ut omnes cooperentur et salventur. Quisque ergo gratiae sibi a Deo ad salutem datae strenue et constanter cooperetur, atque haec ratione gratiam sibi datam faciet congruam et efficacem, quod Deus vult et optat; ac consequenter erit praedestinatus, non reprobatus, quod sane est magnae dignationis divinae, aequae ac dignitatis et consolationis humanae.

Ita sanctus ille, sive vir, sive angelus, qui D. Taulerum viam caeli et perfectionis edocuit, rogatus ab eo : « Quid faceres si te Deus damnare vellet? » respondit : « Duobus brachiis, humilitate scilicet et amore, cum complecterer, egeremque eum mecum descendere ad infernum, et sic infernus mihi esset paradisus, » uti recensuit Rom. XII, 2. Caesarius, lib. I *Histor.*, cap. xxvii, narrat Ludovicum Lantgravium, dum corripere- tur a viris probis, respondisse : « Si praedestinatus sum, nulla peccata poterunt mihi regnum caelorum auferre; si vero praescitus, nulla bona mihi illud valebunt conferre; » atque ideo cuius flagitio se immergit. Incidit in morbum, et vocavit medicum ut se curaret; qui medicus, ut animae potius quam corporis morbum sanaret : « Domine, inquit, si venit dies mortis tuae, non te poterit cura mea morti subtrahere; si vero morturus non es, superflua erit medicina mea. » Et ille : « Quomodo sic respondes? si mihi non fuerit adhibita cura, potero ante tempus mori. » Tum medicus : « Domine, inquit, si credis vitam tuam posse prolevari virtute medicinae, quare hoc credere renuis de poenitentia et operibus iustitiae, quae sunt antidota animae? Sine his anima mori-

tor, sine his ad sanitatem quae est in futura vita, nemo pervenit. » Cui Lantgravius convictus : « De cetero, ait, medicus esto animae meae, quia per linguam tuam medicinale Deum me liberavit a maximo errore. »

Simile est quod refert Ludolphus lib. *De Vita Christi*, part. II, cap. I, de quodam monacho, cuius socius cum sibi revelatum diceret ipsum esse de numero damnandorum, respondit : « Benedictus Deus, nec tamen sic desperabo, sed poenitentiam quam per ingressum Religionis assumpsit, de cetero duplicabo et triplicabo, donec gratiam et misericordiam apud Deum altissimum, qui pius est, inveniam, » et post multos dies iterum socio ejus divinitus revelatum est, ipsum esse de numero salvandorum.

Huc facit illud nostri Thomae Theodidacti, lib. I *De Imit. Christi*, cap. xxv : « Cum, inquit, quidam anxius inter metum et spem frequenter fluctuaret, et quadam vice moreore confectus, in ecclesia ante quoddam altare se in oratione prostravisset, haec intra se evoluit, dicens : O si scirem quod adhuc perseveraturus essem! Statimque audivit intus divinum responsum : Quid, si hoc scires, facere velles? Fac nunc quod tunc facere velles, et bene securus eris; moxque consolatus et confortatus, divine se commisit voluntati, » etc.

Similia legitur in *Vitis Patrum*, S. Francis, S. Agnelli aliorumque Sanctorum.

Moraliter : Hinc discit quam studendum sit sanctitati et bonis operibus. Certum enim signum (imo et causa) quod quis a Deo sit praedestinatus et electus ad gloriam, est, si assidue vacet operibus humilitatis, charitatis, poenitentiae, patientiae, pietatis, obedientiae, religionis, etc.; hoc est quod succinens S. Petro ait S. Paulus : « Firmum fundamentum Dei stat habens signaculum hoc : Cognovit Dominus qui sunt ejus, et discedat ab iniquitate omnis qui invocat nomen Domini. » II *Timoth.* II, 19. Nemo enim potest recedere a peccatis, nisi accedat ad virtutes, et earum opera exerceat.

Unde S. Bernardus, homil. 2 in *Octava Paschae*, tria dat signa praedestinationis, significata a S. Joanne, *epist.* I, cap. v, vers. 8, cum ait : « Tres sunt qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua et sanguis, » nimirum bonam operationem, poenitentiam et continentiam; ac tandem summam concludens : « Jam, inquit, ut brevier repetam, a sanguine, aqua et spiritu habere testimonium est, si contines a peccatis, si dignos agis poenitentiae fructus, si facis opera vitae. » Quocirca veri Religiosi qui toti hisce vacant, certum habent signum suae praedestinationis, iuxta illud Christi : « Omnis qui reliquit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam aeternam possidebit, *Matth.* cap. XIX, 29. Vide Hieronymum

Platum, *De Bono status relig.*, lib. I, cap. xxxii, Rufinus in *Vitis Patrum*, lib. III, num. 108. Narrat S. Antonium haec tria saluti media dedidisse. *Primum* : « Quocumque vadis, Deum semper praeculis habe. » *Secundum* : « In his qua agis, adhibe testificationem S. Scripturae. » *Tertium* : « In quocumque loco sederis, non cito movearis. Haec tria custodi, et salvus eris. » Rursus in *Vitis Patrum* legitur Abbatem Joseph dixisse : « Ordinem Deo gratum esse, quando aliquis omnia opera sua facit munda coram Deo, nihil habens humanum. » Ibidem Abbas Joannes hoc salutis dat praecceptum : « Per singulos dies surgens mane de omni virtute sume principium, et manda'um Dei custodi in magna patientia, longanimitate, humilitate, charitate : neque te ipsum exalta, sed esto subditus et humilior omni creatura. »

Praeclare S. Augustinus, *serm.* 112 *De Temp.* : « Beata, ait, vita est cognitio divinitatis; cognitio divinitatis virtus boni operis est; virtus boni operis fructus est aeternae beatitudinis. » Deinde docet huc conferre lectionem S. Scripturae : « Qui vult, ait, cum Deo semper esse, frequenter debet orare et legere; nam cum oramus, ipsi cum Deo loquimur; etc. ; sed ille beatissimus est, qui divinas Scripturas verit in opera. » Id significat parabola operariorum, quos Deus mittens in vineam, vesperare dedit eis denarium vitae aeternae, quasi operis mercedem, *Matth.* xx; et *Matth.* cap. xxv, vers. 34, Christus iudex bene operantibus assignat gloriam, male operantibus gehennam. » Vult, inquit, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. Esurivi enim, et dedistis mihi manducare, » etc. Quocirca Abbas Athanasius cupiens videre fructum laborantium et certantium, in visione vidit locum plenum luminis et gloriae, audivitque multitudinem innumerabilem laudantium Deum; cumque pulsaret velletque ingredi, audivit : « Non huc ingredietur quispiam in negligentia degens; sed si intrare vultis, abite, certate, nihil astimantes vanitates seculi. » Ita Joannes Moschus in *Prato Spir.*, cap. cxxx. S. Theresia haec tria habebat in votis, eaque assidue postulabat a Deo, dicens : « Domine, da mihi te amare, pro te operari et pati, aut mori. » Causa est quam dat S. Bernardus, *De Convers.* ad *Cler.*, cap. xv : « Nec enim, inquit, opera nostra transeunt, ut videntur, sed temporalia quaeque velut aeternitatis semina jaiciuntur. Stupebit insipiens cum ex hoc modico semine copiosam viderit exurgere messem, seu bonam, seu malam, pro diversa qualitate seminis. » Idem, *serm.* 1 *De Annuntiat.* : « De bonis, ait, operibus argumentum efficax mihi est resurrectio ejus (Christi), quia resurrexit propter justificationem nostram. Porro de spe praemiorum testimonium ejus est assensio, quia ascendit propter glorificationem nostram. »

Denique haec orthodoxa veritas adhaerens consonat

cum hominis libertate rerumque natura, ut eandem viderint, licet per umbram, Philosophi et Poete, quorum illa est gnome: « Cum Minerva quoque manum move; » orta vel ab agasone, cujus asinus cum luto infusus haeret, debetque illi succurrere, otiosus Hercules implorabat. Hinc referunt Deus: « Admove manum asino laboranti, ita demum numen tibi aderit. » Vel a palæstrita, qui in palæstra luctaturus Minervam consulit num futurus esset victor, auditque fore. Verum cum ille ingressus in theatrum, in certamine manibus staret otiosus, percussus ab adversario victum fuisse. Huc facit illud Aristotelis, lib. V *Moral. Eudem.*: « Fortunam ut ars, ita fortuna artem amat invicem; » et illud Suidæ: « Fac interim amicum ipse, dein Deos voca. » Celebre est illud Græcorum: « Dii bona laboribus vendunt. » Et illud Virgillii *Georg.*:

Labor omnia vincit
Improbus.

(1) Illud Horatii:

Perrupit Acheronta Hercules labor.

Et illud Antiphonis: « Domat atque subigit cuncta diligentia; » et illud Senecæ, lib. II *De Ira*: « Nihil est tam difficile et arduum, quod non humana mens vincat; » nimirum: « Exercitatio potest omnia. » Id videre est in S. Antonio, Macario, Onuphrio, Simeone Stylita cæterisque Ascetis, quos recenset Theodoretus in *Philotheo*, Palladius in *Lousiaco*, Evagrius in *Vitis Patrum*, qui assidua sua exercitatione non tantum sibi, sed et cibo, potui, somno, aeri totique mundo, ac Deo ipsi dominati sunt.

HÆC ENIM FACI, NŒS NON PECCABITIS ALIQUANDO. — Hic est syllogismus S. Petri: Quicumque non peccat, sequæ purum a peccato conservat, hic certam facit suam vocationem et electionem, tum ad gratiam, tum consequenter ad gloriam; at qui qui sagatit studetque bonis operibus, hic non peccat: ergo qui sagatit studetque bonis operibus, certam facit suam vocationem et electionem. Hoc autem tanti est, ut S. Egidius, socius S. Francisci, dixerit: « Si unus tantum homo damnandus esset, cæterique omnes salvandi, ego totis viribus anniterer ne essem ille solus. » Quam ergo nunc annitendum est, ubi tot damnandi vult, et tam pauci salvandi!

Pro non peccabitis græcè est *μη πειρασθήσθε*, id est non cadetis, scilicet in peccatum; Pagninus et Tigurina, *nequaquam labemini*; S. Ambrosius, lib. III *De Fide*, cap. VI, non errabitis, peccando scilicet. Peccatum enim est error practicus, puta error vite et morum, juxta illud *Proverb.* XIV, 21: « Errant qui operantur malum; » indicant enim eligendam sibi esse cupiditatem, v. g. gula, libidinis, ambitionis præ Deo et cælo, qui sane ingens est error ingensque imprudentia. Hinc Antiphones apud S. Hieronymum, lib. II, cap. XIX, ait

Cupidinem genitum esse de chaos et nocte, puta de confusione et ignorantia. Peccatum hic intellige perfectum, puta mortale, quod hominem a Dei gratia et salute divellit. Certum enim est prædestinatos et justos aliquando peccare venialiter (1).

11. SIC ENIM ABUNDANTER MINISTRABITUR (*ἐπιπροσβήσεται*, id est *suppedabitur*), dabitur, præstabitur) VOBIS INTROITUS IN ÆTERNUM REGNUM DOMINI NOSTRI. — Explicat hic vocationem et electionem fidelium, ejusque finem et præmium, *q. d.* Per bona opera et virtutes jam dictas dabitur vobis ingens et amplus aditus in cælum, ad felicitatem et gloriam æternam: ergo per eadem certam facietis vocationem et electionem vestram; hæc enim non alio tendit, quam ad celestem felicitatem et gloriam.

Nota: Voce *abundanter*, græcè *ἐπιπροσβήσεται*, id est *diviter, opulenter*, perstringit primo, Simonem Magum, qui docebat non sufficere Christum, eo quod ab angelis impediri possit ingressus in cælum: nam ex adverso « sanguis Christi est clavis paradisi, » ait S. Hieronymus *ad Dardanum*, epist. 129, et crux Christi sustulit flammæum et versatilem gladium appositum paradiso, ut ait Cosmas Hierosolymitanus, *ode 5. Secundo*, insinuat fideles debere abundare bonis operibus; sic enim abundanturos pariter gratia in hac vita, et gloria in cælo; « introitus enim in regnum cælorum » metonymicè significat ipsum regnum cælorum, puta ipsam felicitatem et gloriam celestem: ad eam enim fit introitus Beatorem. Hoc est quod ait Paulus, II *Corinth.* IX, 6: « Qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet. » Et vers. 8: « Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis, ut in omnibus semper omnem sufficientiam habentes abundantis in omne opus bonum, sicut scriptum est: Dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in sæculum sæculi, » etc. *Tertio*, S. Ambrosius, lib. III *De Fide*, cap. VI, legit *abundantius*, quo significatur Deum nostra opera abundantius et magis remunerari, quam ipsa in se mereantur: Deus enim punit citra condignum, sed præmiat ultra condignum, ut aiunt Theologi.

Præclare S. Augustinus, serm. 18 *De Verb. Dom.*, cap. XVII: « Regnum Dei, ait, crescentepossessorum numero, non minuitur, quia non dividitur; unicuique integrum est, quod concorditer habetur a multis. » Auctor *Manualis* apud S. Augustinum, cap. VIII: « Regnum, ait, cælorum regnum felicissimum, regnum carens morte et vacans fine, cui nulla tempora succedunt per ævum, ubi continuus sine nocte dies nescit habere tempus, ubi victor miles donis ineffabilibus coronatur. »

12. PROPTER QUOD INCIPIAM. — Græcè *ὅτι ἀρχίζετε*,

(1) *Ne non peccabitis aliquando alii interpretantur, non unquam spe exciditis.* nunquam spes vestra frustrabitur. *Πειρασθὲν* enim, scilicet *ἐπιπείθεσθε*, spe excidete.

id est non negligam, non desinam, non cessabo; alii legunt, *ὅτι ἀρχίζετε*, id est, non cunctabor, non procrastinabo, non differam in futurum, sed nunc incipiam, ut verit Noster. Unde *πρόμαχα* vocatur *cunctatio*, mora, dilatio, procrastinatio. Ubi nota fervorem S. Petri, qui jam senex et mortis vicinus, ait se incipere et inchoare munus pastorale. Sic Psaltes ait: Dixi, nunc coepi; et S. Antonius apud S. Athanasium suos docebat ut quotidie cogitent: « Hodie incipiam Deo servire, forte hodie et finiam; » et S. Franciscus sub mortem: « Fratres, ait, incipiamus Deo servire: hæcque enim nihil fecimus. » Ita S. Bonaventura in ejus Vita. Abbas Pambo moriturus post multos magnosque virtutum labores et agones, adeo ut nunquam dixerit verbum cujus eum peniteret: « Ego, inquit, sic vado ad Dominum, quasi qui necdum initium fecerim serviendi Deo. » Ita Vite SS. Patrum.

VOS SEMPER COMMONERE, — *ἐπιμαρτυροῦντες*, id est *commonefacere*, in memoriam revocare. Pastoris, prædicatoris et superioris est subditis sæpe in mentem revocare leges Dei, ad vocationem suam obligationes et vota, ac stimulos ad ea servanda: frequenter enim oportet reminisci, quod mundus iste cogit oblivisci: partim enim infirmitas memorie, partim varietas occupationum, partim species et illecebæ mundi faciunt hominem oblivisci suæ salutis, obligationis et virtutis. Superior ergo hæc illis crebro reficere et suggerere debet, tum ad memoriam, tum potius ad voluntatem torpentem excitam et acuendam: ideoque fervida oratione et spir. tu hæc eis inculcet oportet, ut eos ad eorum praxin incendat et inflammet, juxta illud *Isaia* LVIII, 1: « Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, et annuntia populo meo scelera eorum, et domui Jacob peccata eorum; » et cap. LXII, 6: « Super muros tuos Jerusalem constitui custodes, tota die, et tota nocte in perpetuum non tacebunt. Qui reminiscimini Domini, ne taceatis, et ne detis silentium ei, donec stabiliat, et donec ponat Jerusalem laudem in terra; » et S. Paulus ita præcepit Timotheo, *epist.* II, cap. IV, vers. 2: « Prædica verbum, insta opportune, importune, argue, obsecra, increpa in omni patientia et doctrina. »

Præclare S. Gregorius, lib. II *Registr.*, epist. 39: « Episcopi, ait, est de prædicationis ministerio semper cogitare, intentissimo timore considerans, quod necessurus ad percipiendum regnum Domini, et talenta servis distribuens dicat: Negotium dum venio. Quod profecto negotium tunc vere nos agimus, si vivendo et loquendo proximorum animas lucratur, si infirmos in superno amore roboramus, si protervos et tumidos gehennæ supplicia terribiliter intonando flectimus, si nulli contra veritatem parcimus, si supernis amicitias dediti humanas inimicitias non timemus. » Idem rursus: « Lingua Episcopi fomentum sit bonis, aculeus malis; tumidos retundat, iratos

mitiget, pigros ac desides exacuat ac succendat; asperis blandiatur, desperatos consoletur. » Talis fuit Isaia, cujus proinde labia Seraphinus unius purgavit et accendit calculo ignito, ut illos deinde igniret, *Isaia* VI: et S. Bernardus XXXIII *in Cant.*: « Oportet plane, ait, hoc vino zelli æstui, qui alius præsidet, quemadmodum doctor Gentium astuabat, quando dicebat: Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror? Alioquin improbe satis præcess affectas, quibus prodesse non curas, et quorum non zelas salutem, subjectionem nimis ambitiose vindicas tibi. »

DE HIS, — ut scilicet virtutibus jam recensitis incumbatis, « utique per bona opera certam vestram vocationem et electionem faciatis. »

ET QUIDEM SCIENTES ET CONFIRMATOS. — Clare Pagninus et Tigurina, « tametsi scitis et confirmati sitis in presenti veritate. » Dormit enim in fidei sæpe fides, et scientia Dei et salutis; sed vox Pastoris et concionatoris eam a somno excitat, acuit et quasi vivificat, facitque ut non sit otiosa et speculative, sed practica, operosa et negotiosa.

13. JUSTUM AUTEM ET INCIPIAM. — Rationem dat cur velit eos commonefacere, quia scilicet id justum, id est, æquum est, imo debitum: id enim exigit munus pascenti fideles omnes, sibi a Christo commissum et demandatum, *Joannis* XXI, 16. Ita Petrus Damianus, lib. III, epist. 8 *ad Archiepiscopum Bisuntinum*, citatis hinc S. Petri verbis: « In verbis plane suis, inquit, bonus pastor ostendit, quia non sibi, sed discipulis suis vivere volebat et mori: » usque ad mortem enim, imo moriendo evas suas pavit et docuit, æque ac Joannes, S. Cyprianus alique pastores Apostolici.

QUANDIU SUM IN HOC TABERNACULO. — Corpus vocat tabernaculum, non quod anima illi duntaxat assistat, uti navarchus assistit navi, illudque inhabitat, ut voluit Plato: constat enim animam esse formam corporis, illudque informando unum compositum, puta hominem consistere; sed primo, quod brevis sit hæc vita: sicut enim in tabernaculo solet esse brevis mora, sic et brevis est mora anime in hoc corpore.

Secundo, quia sicut in domo homo quiescit, in tabernaculo degens proficiscitur, sic et anima in corpore hoc non quiescit, sed assidue movetur, et tendit, imo currit ad mortem, et per mortem ad immortalitatem. « Non enim habemus hic mentem civitatem, sed futuram inquirimus, » *Hebr.* XII, 14.

Tertio, vox tabernaculi reficit nobis, quod in hoc corpore et vita non simus inquilini, sed peregrini: summus enim civis cæli et sanctorum, ac domesticus Dei, *Ephes.* II, 19. Sic de Christo et cælis *vers.* 14: « Verbum caro factum est, et habitavit in nobis, » id est, tabernaculum fixit, in nobis. » Quin et Seneca, *epist.* 71: « Vis, ait, adversus hoc corpore liber esse? tanquam migraturus habitata: propone tibi quandoque hoc contubernio carendum; for-

tior eris ad necessitatem exeundi. » Idem, *epist.* 72 : « Ante senectutem, ait, curavi ut bene viverem, in senectute ut bene moriar, bene autem mori est libenter mori; ut satis vixerimus, nec anni, nec dies faciunt, sed animus. » Idem alibi docet mortem non esse aliud quam malorum carentiam; quid ergo dixisset, si beatam vitam Christianis promissam cognovisset ?

Quarto, sicut miles degit in tabernaculo, ita et fidelis in corpore : assidua enim pugna est cum carne, mundo et diabolo.

Praclare Tertullianus ad Martyres, cap. III : « Vocati sumus, ait, ad militiam Dei vivi jam tunc, cum in sacramenti verba respondimus. Nemo miles ad bellum cum delictis venit, nec de cubiculo ad aciem procedit, sed de papilionibus expeditis et substrictis, ubi omnis duritia, et imbonitas, et insuavitas constitit. Etiam in pace, labore et incommodis bellum pati jam ediscunt, in armis deambulando, campum decurrendo, fossam moliendo, testudinem desiccando. Sudent omnia constant, ne corpora atque animi expavescant : de umbra ad solem, de sole ad caelum, de tunica ad lorica, de silentio ad clamorem, de quiete ad tumultum. Proinde vos benedictae quocumque hoc durum ad exercitationem, virtutem animi et corporis deputate. »

Quinto, sicut degens in tabernaculo multas patitur angustias, incommoda, necessitates, defectus lecti, sedis, foci, cibi, potus, etc. : sic et in hoc corpore plurimos patitur defectus, erumnas et incommoda. Rursum sicut tabernaculum pluvia, ventis aliisque aeris vel hostis injuriis frangitur, aut putrefit et corrumpitur, sic et corpus.

Sexto, sicut degens in tabernaculo aspirat ad domum, ita fidelis in hoc corpore spirat ad caelum; juxta illud S. Pauli, *Philipp.* 1, 11 : « Mihi vivere Christus est, et mori lucrum; » et vers. 13 : « Cupio dissolvi et esse cum Christo; » et II *Corinth.* v, 4 : « Scimus quoniam si terrestri domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod aedificationem ex Deo habemus, domum non manufactam aeternam in caelis : nam et in hoc ingemiscimus, habitationem nostram quae de coelo est, superindui cupientes. Nam et qui sumus in hoc tabernaculo ingemiscimus gravati, eo quod nolumus expoliari, sed supervestiri, ut absorberetur quod mortale est a vita. » Ita B. Aloysius Gonzaga moriturus, de morte loquebatur quasi de migratione ex uno cubiculo in aliud, sed melius et diuturnius. Idem cum S. Petro dicat fidelis quisque. *Praclare S. Cyprianus, tract. De Mortal.* : « Patriam nostram, inquit, paradisum computamus : parentes Patriarchas jam habere corpibus; quid non propinquamus et currimus, ut patriam nostram videre, ut parentes salutare possimus ? » Idem *epist.* 56 : « Si mortem, ait, possemus evadere, merito mortem timeremus : porro autem cum mortalem mori necesse sit, amplectamur occasionem de divina promissione et dignatione ve-

nientem, et fungamur exitu mortis cum premio immortalitatis. »

Septimo, quia corpus instar tabernaculi pell compingitur, nervis quasi funibus tenditur, ossibus quasi palis solidatur, pedibus quasi clavibus figitur. Anima vero corpore quasi tabernaculo vestitur, et tegitur, perque illud percipit, audit, sentit, agit et operatur, donec illud reformetur, perficiatur et beatur in resurrectione.

Alludit ad tabernacula Hebraeorum, quibus ipsi usi sunt in deserto tendentes in terram promissam, in quorum memoriam posteri celebrarunt festum Tabernaculorum. Haec enim significabant nos hic velut peregrinos agere in corpore quasi in tabernaculo, et tendere ad patriam, puta in caelum. In hac ergo vita et corpore agimus juxta festum Tabernaculorum, in coelo acturi perenne Pascha. Vide dicta *Levit.* xxiii, 34.

Suscitare (torpentes et quasi dormientes excitare et accendere) vos in commotione — mea admonitione, graece *ἐπισημασία*, id est recordatione, et in memoriam revocatione, ut paulo ante dixit.

14. Centus, — *αἰῶν*, sciens certo, scilicet per D revelationem, ut sequitur.

Quod velox est depositio tabernaculi mei — quod brevi moriar et crucifigat, ac e morte et cruce evolabo in caelum ad meum Jesum. Hec ergo sunt ultima monita, et quasi cynece voces S. Petri, ideoque ardentes et efficaces. Sic Christus, Jacob, Moses, David, Tobias morituri ultima suis dederunt monita.

SECUNDUM QUOD ET DOMINUS NOSTER JESUS CHRISTUS SIGNIFICAVIT MIHI, — *ἰδὲναι*, manifestavit. Hinc patet Christum S. Petro sub mortem et martyrium apparuisse, eique illud presignificasse. Extat juxta Romam via Appia sacellum, in quo fectur Christus Petro e carcere rogatu fidelium fugientem apparuisse, ac roganti : « Domine, quo vadis ? » respondisse : « Vado Romam ut iterum crucifigat ? » Unde intellexisse S. Petrum se a Christo vocari ad crucem, ideoque in carcerem rediisse, ac paulo post crucifixum esse. Idem narrat et testatur S. Ambrosius, *epist.* 33; S. Gregorius in *Psalm.* iv *Pavit.*, Acta S. Processi et Marlini, Hagesippus, lib. III *De Exordio Jerusalem*, cap. II. Addit Metaphrastes apud Surium, die 29 Junii, S. Petrum, cum diu egisset in Britannia, audisset ab anglo : « Petre, instat tempus tuae resolutionis, et oportet te ire Romam; in qua cum mortem per crucem sustineris, recipies mercedem justitiae. » Sed hujus auctoris dubia est fides; presertim quia ibidem assertit S. Linum ante Petrum esse defunctum, quod constat esse falsum : Linus enim successit S. Petro in Pontificatu. Sive ergo illa apparitione, sive alia anteriori (illa enim in via Appia sub mortem S. Petri, ideoque post scriptam hanc epistolam contigisse videtur) id factum sit, certum est Christum idipsum revelasse S. Petro. Videtur enim ei, utpote vicario suo saepius apparuisse, uti sa-

pius apparuit S. Paulo, ut patet *Actor.* ix, 3; *Actor.* xxvii, 9; *Actor.* xxii, 17; *Actor.* xxiii, 11.

Simili modo Christus S. Pio I Pontifici, S. Polycarpo, S. Cypriano, aliisque Pontificibus illo aeo revelavit instantem mortem et martyrium, ut ad eam se compararent.

Moraliter S. Petrus dat exemplum Pontificibus et Principibus, cogitandi et desiderandi velocem mortem et transitum ad Deum; nimirum : « Omnis potentatus brevis vita. » *Eccli.* x, 11. Id verissimum esse in Pontificibus experientia perpetua docuit; nam eorum a Christo hucusque aequivalens annos S. Petri; nemo, inquam, sedit in Pontificatu annos 24 completos, uti sedit S. Petrus. Proxime ad eos accessit Adrianus I, qui sedit annos 23, deinde Alexander III, qui 21, mox S. Sylvester et S. Leo : uterque enim sedit annos 20. Plurimi non sederunt nisi annos sex vel septem, imo permulto ad paucos tantum menses vel dies. A trecentis annis nullus Pontificum ante Paulum V sedit annos sedecim, nisi unus Eugenius IV. Denique cum a Christo usque ad annum hunc jubileum 1625, sederint Romae Pontifices 239, si in eos partiaris annos a Christo elapsos 1625, cuique vix oblingit sex anni cum dimidio. Annon ergo velox fuit depositio tabernaculi Pontificum omnium? imo multo magis quam ipsius S. Petri? Ite nunc, mortales, ambite tiaras, quaerite infulas, eas cum vita post paucos annos et forte dies posituri, deisque exactam Deo rationem reddituri. « Omnis consummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis. »

15. Dabo autem operam et frequenter. — Graeco *ἐλάττω* tripliciter verti potest. *Primo*, frequenter; *secundo*, semper et quotidie, q. d. *καθ' ἑκάστην ἡμέραν*, id est per singulos dies. Ita Vatablus. *Tertio*, sigillatim. Ita Pagninus, q. d. Singulorum vestrum quasi ovium mearum curam geram, non solum in vita, sed et post mortem.

HABERE VOS POST ORITUM MEUM. — « Habere, » scilicet in mente et memoria mea, ut crebro vestri sim memor apud Deum, eumque pro vobis orem, ut horum monitorum meorum memoriam vobis refricet. Ita *Œumenius*, Salmeron, Catharinus, Gagneus, et alii hic; Petrus Damianus, lib. III, *epist.* 8; Suarez, III *part.*, tom. II, disp. 23; Bellarminus, lib. I *De Sanctis*, cap. xviii. Unde S. Chrysostomus, *orat. in princ. Apost.*, S. Petri opem invocans, citans haec ejus verba ita legit : « Succlamas enim B. Petre, sic dicens : Studebo post meum obitum vestri memoriam facere. » Huc facit quod S. Clemens, *epist.* 1, ait S. Petrum sibi dixisse : « Certus eslo quod necesse est te suscipere omne periculum, quia nec ego pro salute omnium obsecrando cessabo. » Sic Graeci dicunt *ἐγὼ περικύρω*, id est habeo in memoria, hoc est reminiscor.

Secundo, Erasmus, Vatablus, Clarus, Adamus et Cajetanus, Graeco *ἐλάττω*, id est habere, vertunt posse, ut haec sit sententia : « Dabo operam frequenter posse vos post exitum meum horum men-

tionem facere, » sive orando Deum pro vobis; sive mandando haec ipsa litteris, quas crebro referatis; sive commendando S. Lino, Cleto et Clementi, successoribus meis, ut horum memoriam crebro refricent. Sic Graeci dicunt, *ἐγὼ θυμώσω*, id est possum ostendere; *ἐγὼ ἐπισημασία*, possum considerare, vel considerandum mihi est. Et Plato, lib. II *De Republ.*, *ὡς ἐγὼ ἀνάγκη βούλομαι*, id est non possum succurrere. Sic Latini dicunt, habere dicere, id est possum dicere, teste Cello, lib. XVII, cap. xx; habeo polliceri, id est, possum polliceri. Sic hic : « habere vos, » id est posse vos horum memoriam facere, aut planius habere, scilicet *ἰδοὺ σίββα*, id est occasione, et monumentum, vel monitores, q. d. Dabo operam ut post obitum meum relinquam vobis monumentum, puta hanc epistolam similem, ac monitores, puta S. Linum, Clementem aliosque, ac praesertim Deum ejusque sanctas inspirationes (quas precibus meis vobis accersam), qui horum memoriam vobis frequenter renovent. Hic sensus valde planus, facilis et obvius est. Hoc est quod ait Psaltes *Psalm.* xliii, vers. 17 : « Pro patribus tuis nati sunt tibi filii, » quod explicans S. Augustinus ibidem : « Pro Apostolis, ait, constituti sunt Episcopi. Non ergo te putes desertam, o Ecclesia, quia non vides Petrum, quia non vides Paulum, quia non vides illos per quos nata es : de prole tua tibi crevit paternitas. Pro patribus tuis nati sunt tibi filii, constitues eos principes super omnem terram. »

Tertio, *ἐγὼ* potest verti, impellere, agere, dirigere, incitare, q. d. Agam, dirigam et impellam vos ut horum reminiscamini. Sic Homerus *Iliad.* III, ait : *ἐγὼ ἀνάγκη κινέω*, id est agitavit et impulit veloces equos. Hic sensus huic loco congruus et appositus est (1). S. Petrus enim est auriga Ecclesiae, fideles agens et agitans ad bonum, etiam cum in oculis Deo fruatur, ut illi potius quam Elis dicere possit istud Elisset : « Pater mi, tu es currus dicere possis istud Elisset : « Pater mi, tu es currus Israel et auriga ejus, » IV *Regum*, II, 12. Idem significat Latinum habere, ut eum dicimus : habet illura arete et duriter, id est, tractat et regi illum arete et duriter. Sic Plautus in *Menaech.* : « Nimum, ait, habui te delicatum. » Terentius in *He-cyra* : « Nunquam secus habui illum, ac si ex me esset nata. » Cato : « Villicia villam conversam mundamque habeat, focum purum conversum quotidie prius quam cubitum eat, habeat, » id est sollicitus servet et curet. Hinc patet S. Petrum et Sanctos vita functos curare res mortalium, ideoque esse invocandos.

Nota hic amorem, curam et sollicitudinem S. Petri circa fideles totamque Ecclesiam, utpote quam etiam post mortem semper conservaturum se promittit; et uti promissit, ita reipsa praestat : inde enim manat constantia Romanae Ecclesiae in fide et pietate orthodoxa, ac praesertim continua in eadem successio Romanorum Pontificum per

(1) Imo genium.

annos 4623; eaque inter tot persecutores, hereses et hostes inviolata, firma et inconcussa. Hoc sane post Christum debet S. Petro, utpote primo suo Pastori et Pontifici: ut merito ab eo sperare et postulare possit deinceps continuationem hujus ejusque patrocinii, ejusque clientelae se totam committere, certa quod tanto duce et protectore, utpote super ipsum quasi super petram solidissimam a Christo fundata, durabit in perpetuum, nec unquam portae inferi illi praevallebunt, *Matth.* cap. XVI, vers. 18.

16. NON ENIM. — *Ts enim dat causam, q. d.* Si fabulas vobis tradidisset, mors mihi imminens moneret et cogeret me ad poenitentium, et eas retractandum; sed vera sunt, non fabulosa quae tradidi: quare non cessabo, ne post mortem quidem, ea vobis inculcare.

DOCTAS FABULAS SECTI. — Beda, Lyrannus, Cajetanus, Adamus et alii pro *doctas* legunt *indoctas*. Verum Biblia Romana legunt *doctas*: graece *αἰσθητικῶν*, id est, *sapienter instructas*, ingeniose confictas, ad persuadendum compositas, captiosas, sophisticas. Unde Pagninus vertit, *fallaces*; Tigurina, *arte compositas*; Vatablus, *argutas et ad fallendum confictas*.

Taxat Gentilium, Judaeorum et haereticorum fabulas. Gentilium, quia Philosophi et Poetae multa fingerunt de Jove, Marte, Diana, eorumque generatione, apparitione, dictis et factis; itaque eorum cultum et idololatriam populo persuaserunt: maxime vero perstringit Iovis et deorum metamorphoses sive transformationes in taurum, aves et bestias, quibus eorum obscenitatem velabant, imo representabant, itaque ad eandem populum alliciebant, quas fuisse describit Ovidius in *Metamorph.*, et confutant Athenagoras, Justinus, Tertullianus, Lactantius, scribentes pro Christianis contra Gentiles.

Judaeorum, quia Judei pleni sunt fabulis, ut patet ex Thalmud et Rabbiniis. Haereticorum, quia tunc Simon Magus, quia Magus, se in varias formas transformabat, docebatque se in Judea apparuisse ut Dei Filium, in Samaria ut Patrem, in reliquis Gentibus ut Spiritum Sanctum, teste Ireneo, lib. I. Vide dicta *Aetor.* viii, 20. Magis fabulosi fuerunt Valentiniani paulo post S. Petrum exorti, qui tringinta Eonum somnia et portenta ediderunt: quos confutarunt Ireneus, Tertullianus, Epiphanius et alii. Similes fuerunt illi qui se Gnosticos, haereticos, scientes et doctos, appellabant, quibus similes sunt moderni haeretici, politici et athei, qui se sapientes quasi novos Gnosticos facitant. Omnis enim error et haeresis cum sit superba, suam ignorantiam tegit iactantia et arrogantia sapientiae, cum non nisi fabulas vendit. Unde Theodoritus earum catalogum inscribit: «Compendium haereticorum fabularum.» S. Athanasius, orat. I *Contra Arianos*, «haereticos» vocat *bestias lucifugas*; Ireneus, lib. I, cap. xxxiii, *furgos*; S. Augustinus, lib. *De Heres.*, sub finem,

fabulones, quibus vere competit illud Apostoli, *Rom.* I, 22: «Dicentes se esse sapientes, et gnosticos, id est, scientes et doctos, estultissimi facti sunt.» Quocirca Ireneus, lib. I, cap. xxxv: «Victoria est, inquit, sententiae vestrae manifestatio.» Et S. Hieronymus ad *Ctesiphontem*: «Sententias vestras prodidisse, superasse est.» Vere Psaltes: «Narraverunt mihi iniqui fabulationes, sed non ut lex tua,» *Psal.* cxviii, 85.

NOTAM FECIMUS DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI VIRTUTEM. — *δυναμις*, id est *vim, potentiam, efficaciam*, tum expiandi peccata, tum mores corrigendi, tum miracula patranda, tum salvandi et beandi, tum orbem convertendi. Haec vis eo major apparuit, quod orbem domuerit non ferro, sed ligno; non pugnando, sed patiando. «Crucifixus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei,» ait Paulus, II *Corinth.* xiii, 4, de quo pulchre disserit S. Leo, serm. 8 *De Quadrages.* Perstringit Simonem Magum qui se pro Christo vendit, et seque vocabat virtutem Dei, *Aetor.* viii, 20, *q. d.* Nos predicamus Christum esse Dei virtutem et sapientiam, non Simonem Magum. Sic Paulus ait I *Corinth.* I, 23: «Nos autem predicamus Christum crucifixum, Judaeis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam, ipsis autem vocatis Judaeis atque Graecis Christum Dei virtutem et Dei sapientiam.»

ET PRESENTIAM. — Ita Romana. Idque significat Graecum *παρουσία*; Pagninus et Tigurina vertunt, *adventum*. Male ergo aliqui legunt *praesentiam*. Sensus est, *q. d.* Christus Dei Filius ad nos non tantum descendit per virtutem et operationem, sed per presentiam ac substantiam: hanc enim nobis spectandam exhibuit, cum «Verbum caro factum est, et habitavit in nobis.» Adamus *παρουσία* explicat *παρουσία*, id est *copiam, opulentiam, praesentiam*; sed hoc novum videtur et insolens. Alii intelligunt adventum Christi ad iudicium: hic enim erit cum majestate, ejusque typus fuit Christi transfiguratio, de qua sequitur.

SED SPECULATORES. — *ἐπιθεωτοί*, id est *inspectores, indagatores exacti, oculati testes*. Rursum *ἐπιθεωτοί* vocantur mystae et sacerdotes seniores et primarii, quibus sacra et mysteria inspicere et intrucere licebat, quae populo tantum velata quasi credenda proponebantur. Ita ex Suida *Budeus* in *Comment. linguae Graecae*, pag. 338. Sic enim mystes et *ἐπιθεωτοί*, hoc est *inspectores, glorie Christi filii S. Petrus* in ejus transfiguratione. Sic S. Gregorius Nazianzenus, orat. 49 et 34, *Isaiam, Ezechielem* et similes Propheta. vocat *Seraphinorum, Cherubinorum* et investigabilium Dei iudiciorum *ἐπιθεωτοί καὶ θεωροί*. Et Plato in *Sympos.* sacra amoris vocat *ἐπιθεωτοί*, id est *sacratiora, magis arcanis* et paucis iisque eximis patet. Unde Pagninus et Tigurina hoc loco vertunt: «Sed qui oculis nostris aspersimus illius majestatem,» juxta illud I *Joan.* I, 1: «Quod fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perse-

imus, quod manus nostrae contractaverunt de Verbo vite; et vita manifestata est, et vidimus et testamur,» etc. Sensus est, *q. d.* Mihi credite, quia non sum fabulo, sed *ἐπιθεωτοί*, id est, *ocularis inspector*; narro visa, non audita: pluris enim est oculus testis unus quam auris decem.

ILLIUS (CHRISTI) MAGNITUDINIS. — *μεγαλειότης*, id est, *magnitudinis, majestatis*, ut vertit Pagninus, magnificentiam, gloriae et claritatis; quia «resplenduit facies ejus sicut sol,» *Matth.* xvii, 2. Licet enim aliqui dicere videantur S. Petrum, Joannem et Jacobum in transfiguratione Christi vidisse divinam essentiam, ut Tertullianus *Contra Praxeam*, cap. xv; S. Chrysostomus, *epist.* 5; S. Leo et Damascenus, orat. *De Transfiguratione*; tamen communiter contrarium docent Pates et Doctores, idque satis insinuant Evangelistae. Quare Tertullianus, S. Leo, S. Chrysostomus et Damascenus exponendi sunt, quod hi tres Apostoli viderint divinam essentiam non in se, sed in effectu, puta in gloria et claritate corporis Christi; haec enim manabat a gloria animae Christi, ejusque divinitatis erat effectus, idea et index. Hoc est quod ait Damascenus: «Terrenum Christi corpus erat divinum splendorem emittens, mortale corpus deitatis gloriam fontis instar fundens, etc. Ac solis instar facies ipsius luere: etenim luci materia carens personaliter vultu, eoque justitia sol effluere.» Et auctor *De Mirabilibus S. Scripturae*, lib. III, cap. x, qui extat tom. III S. Augustini: «Divinitas latens in corpore, inquit, luminis sui portunculam conspiciendam foris videntibus, quantum poterat, concessit.» Et Euthymius in *Matth.* xvii: «Christum transfiguratum, ait, splendore divino faciem ejus illustrante, speciemque illius ad majorem Dei similitudinem commutante.»

17. ACCIPIENS ENIM. — *Accipit enim*. Est enallage Hebraica: Hebraei enim participiis utuntur pro verbis, ut saepius ostendi. Ita Oecumenius et Vatablus.

HONOREM ET GLORIAM. — *Primo*, quia facies Christi resplenduit sicut sol, et vestimenta ejus facta sunt alba sicut nix. *Secundo*, quia Moses et Elias apparuerunt cum eo loquentes, eumque quasi Messiam qui in cruce redempturus esset mundum, ac de peccato, morte et inferno triumphaturus, celebrantes. *Tertio*, quia Pater et nube super eum intonuit dixitque: «Hic est Filius meus dilectus, ipsum audite,» quo protestatus est Christum verum esse suum Filium, ideoque Deum, et iussit omnes ei quasi novae legis legislatori et principi obedire, ideoque ei transfigurationis claritatem et gloriam dedit, quasi primitias et specimen resurrectionis, felicitatis et gloriae danda iis qui ei crederent et obedirent. Gloria ergo Christi constituit proprie in splendore vultus et vestium; honor in voce Patris ad ipsum delapsa: «Hic est Filius meus,» etc.

VOCE DELAPSA A MAGNIFICA GLORIA, — *puta e*

nube lucida et corusca, quae index erat gloriae divinae, scilicet Dei Patris qui per eum loquebatur. Unde S. Augustinus, tract. 35 in *Joannem*: «De magnifica, ait, potestate vocem formavit Trinitas tota, sed illa Patrem indicabat solum;» licet enim haec vox formata sit angelorum ministerio, tamen erat Dei Patris, qui per angelos quasi suos ministros loquebatur: sicut rex loquitur per suum legatum, vel oratorem. Vox haec fuit clara, augusta, intensa et sonora instar tonitruum, utpote quae e caelo ad Apo-tolos deferrebat, eosque sacro horrore percellerat.

HIC EST FILIUS MEUS. — quem scilicet repromisit *Psal.* II, 7, dicens: «Filius meus es tu;» et ut olim promisi, ita nunc exhibeo, sisto, ostendo et clarifico, ait Tertullianus, lib. IV *Contra Marcionem*, cap. xxi, quasi qui decedenti Mosi et Eliae, id est, Legi et Prophetis, novus legislator succedat.

DILECTUS. — *ἀγαπητός*, id est, *dignus amore, dilectus, charissimus*; S. Hieronymus in *epist. ad Philipp.* vertit *diligibilis*: *ἀγαπητός*, id est *dilectus*, inquit, esse potest qui non sit *ἀγαπητός*, id est *dignus qui diligatur*. S. Cyprianus, *epist.* 63, cap. vi, vertit, *dilectissimus*, idque *primo*, quia Filius meus est naturalis; *secundo*, quia mihi *ἀγαπητός* et consubstantialis, non adoptivus per gratiam, uti sunt ceteri Sancti. Unde Hilarius, lib. III *De Trinit.*: «Est, inquit, filius origine, *veritate*, *nativitate*, non adoptione, nuncupatione, creatione.» *Tertio*, quia unicus et unigenitus. Ita S. Athanasius, orat. I *Contra Arianos*. Sic Graeci *ἀγαπητός* *αἰών* vocant *filium unicum*; unicus enim unice diligitur. Et apud Hesiodum *ἀγαπητός* *θεός*, id est, *dilecta filia*, est *μωυρηνία*, id est *unigenita et unica*.

Praedare S. Leo, serm. *De Transfigur.*: «Hic est, ait, Filius meus dilectus, quem a me non separat deitas, non dividit potestas, non discernit aeternitas. Hic est Filius meus non adoptivus, sed proprius; non aliunde creatus, sed ex me genitus; nec de alia natura mihi factus comparabilis, sed de mea essentia mihi natus aequalis. Hic est Filius meus per quem facta sunt omnia, et sine quo factum est nihil; quia omnia quae factio, similiter facit, et quidquid operor, inseparabiliter mecum atque indifferenter operatur.» Et S. Cyprianus, vel quisquis est auctor, serm. *De Baptismo*: «Duo, ait, grata vocabula filius et dilectus, ipso Deo dicente nostris sensibus imprimuntur, ut communio nominum nos associet collegio munerum, et tanta dulcedinis nomina nostrum emoliant animum, accenduntque devotionis affectum.» Et Damascenus, orat. *De Transfigur.*: «Hic, ait, qui nunc homo cernitur, Filius meus dilectus est: hic qui nuper homo factus est, qui humiliter et abjecte vobisum versatur, ejusque nunc facies resplenduit, hic, inquam, Filius meus dilectus est; saeculis omnibus antiquior, solus ex solo, unigenitus sine tempore et sempiternus ex me Patre progressus; quique et ex me, et in me, et mecum

semper est, nec existentiae ratione me posterior. » Et inferioris : « Hic est Filius meus, ille, inquam, gloriae meae splendor, ille substantiae meae character, per quem angelos etiam feci, per quem caelum fundatum est, ac stabilita terra, etc. Hic est non servus, aut legatus, aut angelus, sed Filius meus dilectus. »

Alludit ad *Psalm.* xxviii, 4 et 6 : « Vox Domini in virtute, vox Domini in magnificentia, etc., et dilectus quemadmodum filius unicornium. » Pro dilectus hebr. est *שׂוֹרֵן* *sarion*, vel, ut jam puncta suffligunt, *siron*. Pro quo Septuaginta per metathesin poeticam legerunt *שׂוֹרֵן* *jesurum*, id est rectus, directus, missus, dilectus. Alludit *jesurum* ad *Israel*, imo Genebrardus censet *jesurum* esse diminutivum *Israel*, *q. d.* Israelulus, rectulus, dilectulus, blanditiæ causa. Vide *Isaia* cap. xlv, vers. 2. *Israel* ergo est *jesurum*, id est rectus, ideoque mihi dilectus. *Israel* autem fuit parens et typus Christi : Christus enim vere est *Israel*, id est, vir dominans *Deo*.

Jam Christus Patris dilectus comparatur filio unicornium, id est unicorni. *Primo*, quia unius Dei unicus est Filius, sive quia Filius est *Dei*, qui est unicornis, id est, unicus in essentia, idemque est cornu fortissimum in potentia : Christus enim est Patri *quod* et consubstantialis. *Secundo*, quia unicornis præ aliis animalibus mire diligit suos fetus, mori malens quam eos vivos amittere. Simili modo Pater unice diligit Filium, ait *Richardus* in *Psalm.* xxviii, quia unice et singulari modo genuit eum absque matre, sicut in terra eundem, ut homo est, genuit sine matre, ait *Euthymius* ibidem. Rursus Christus quasi unicornis fetus suos, puta fideles, ita dilexit, ut pro eis mori et crucifigi voluerit. *Tertio*, Christus fuit filius unicornium, quia fuit filius crucis, et cornua fuerunt in manibus ejus, ubi abscondit fortitudinem suam, ait *S. Ambrosius*, *serm. 2 De Baptism. Christi*. Unicornis enim habet cornu bifurcum instar crucis, ait *S. Justinus*. *Quarto*, quia sicut unicornis cornu tangens aquas venenatas, ab eis venenum excutit, teste *Plinio*, lib. vii, cap. xxi : ita Christus tactu corporis sui aquas venenatas tribulationum et mortis nobis sanas, potabiles et suaves efficit. *Quinto*, quia Christus est invictus et insuperabilis per cornu deitatis, unionis hypostaticæ et gratiæ singularis, quod dedit ei *Pater*, juxta illud : « Erexit cornu salutis nobis i. domo David pueri sui, » *Luce* i ; et : « Cornua rhinocerotis cornua illius, in ipsis ventilabit gentes usque ad terminos terræ, » *Deuter.* xxxiii, 17. Vide ibi dicta. *Sexto*, sicut monoceros, sive unicornis capi nequit nisi sinu virginis : ita Christus non nisi sinu Beatæ Virginis capi potuit; sed eo captus, factus est homo. Vide dicta *Numer.* xxii, 22. *Septimo*, quia, ut canit ibidem *Psalmes*, Christus apparuit mundo post disjectas cedros, id est, superbam impietatem, errores Judæismi et Gentilismi per vim tonitru, id est predicationis *Ev.* *Octavo*, cornu unicor-

nis non tantum est validum, sed et medicum, ait *S. Justinus* : ita validum et medicum est robur ac gratia Christi, utpote quæ omnes anime et corporis infirmitates sanat et corroborat, adeoque Virgines et Martyres efficit. *Nono*, unicornis tactu cornu purgat aquas a veneno serpentum : sic Christus tactu Jordanis, dum in eo baptizatus est, aquas ejus ceterasque omnes fecit purgatrices et expiatrix peccati in sacramento Baptismi. *Decimo*, pulli sive hinnuli unicornium sunt pulchri, elegantes, amabiles et gratiosi : talis est et Christus. Tropologieæ vox Christi prædicantiam comminuit cedros, id est, idola et superbiam sæculi. Tunc Apostoli et fideles invicti exilierunt et dominati sunt quasi filii unicornium, id est, sanctorum Patriarcharum, qui suum cornu et robur collocarunt in unicorni, id est, in uno *Deo*, æque ac totum cor et amorem, ideoque eo forter se coniungunt et vitam posuerunt.

IX QUO MIHI COMPLACUIT. — Græca significantur *εἰς τὸν υἱὸν ἀγαπᾶται*, id est in quem ego complacui, in quem omnem meam *ἀγάπην*, id est beneplacitum, propositum et voluntatem propensam, effudi. *Tigurina*, « in quo mihi complacuit est, » *Vatablus*, « in quo placatus sum et mundo reconciliatus. » Alii valde apposite, « quem placabilem et gratissimam hostiam mihi constitui, ut homines mihi reconciliem. » *Budæus* in *Comment. Lingua Græca*, pag. 364, « in quo animo meo obsecutus sum, in quo opus meum probavi, in quo mihi placui, in quo acquievi animus meus, in quem, cum intuo, omnem iram et offensionem pono. » *S. Chrysostomus* et *Euthymius* in cap. xvii *Math.*, « in quo delector; » *S. Augustinus*, lib. II *De Consensu Evangel.*, cap. xiv, « placitum meum in te constitui, per te decrevi implere quod mihi placet, ut deinceps non dicam : Penitet me fecisse hominem; per te placui hominibus. » Idem, *serm. 63 De Verbis Domini*, et tract. 33 in *Joannem*, « erga quem bene affectus sum, cui bene volo, aut de quo bene sentio. » *Tertullianus*, *Contra Præzean*, cap. xxiii; *Cyprianus*, lib. I *Contra Judic.*, cap. x, et *Trenæus*, lib. III, cap. xi, « in quo bene sensi. »

Deus ergo in Christo sibi complacuit, *primo*, quia cum Verbo hypostaticè unium, ut filium suum infinito amore diligit, in eoque totus complacendo conquiescit.

Secundo, quia per eum solum placuit illi homines redimere, novamque legem et Ecclesiam instituire.

Tertio, quia in summa ejus obedientia, humilitate, sanctitate mire sibi complacuit, per eum placatus fuit toti humano generi, ac cum eo in gratiam rediit, et innumera scelera ei condonavit : nam, ut ait Christus *Joannis* viii, 29 : « Quæ placita sunt ei, facio semper. » Ita *S. Bernardus*, *serm. 1 De Epiphana*.

Quarto, quia per eum omnes in eum credentes diligit, sanctificat, filios et heredes suos destinat. Nemo enim placet *Deo* Patri nisi per Christum, et

omnes qui Christo placent, placent et ipsi. Denique omnis virtus, sapientia, sanctitas, adeoque quicquid *Deo* placet, per Christum placet.

Alludit hæc verbis, imo explet *Deus* illud *Isaia* xlii, 1, de Christo : « Ecce servus meus, suscipiam eum; electus meus, complacuit sibi in eo anima mea. » Et ad hymnum angelorum Christo nato occinentium : « Gloria in altissimis *Deo*, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis, » erga quos scilicet *Deus* per Christum suam *ἀγάπην*, id est beneplacitum, summumque amorem exhibere decrevit, donando eis suam gratiam, amicitiam, gloriam, hæreditatem et felicitatem æternam. Unde *Syrus*, *Nysenus*, *Theophylactus* et *Euthymius* pro *ἀγαπᾶται*, id est bonæ voluntatis, legunt *ἀγαπᾶται*, id est, bona voluntas, hymnumque faciunt trimembrem, hoc modo : « Gloria in altissimis *Deo*, in terra pax, hominibus sit bona voluntas, » id est, benevolentia *Dei*, ut scilicet per Christum jam natum eos salvet et in filios sibi adoptet. Sic *Ephes.* i, 9, et alibi homines bonæ voluntatis vocantur filii dilectionis, id est, filii voliti, electi et dilecti a *Deo*.

Nota : Historiam transfigurationis varie narrat *SS. Mattheus*, *Marcus* et *Lucas*; sed hæc fuit rei gestæ series et ordo, qui Evangelistas omnes inter se conciliat. *Primo*, Christus oravit; interim discipulis ex labore conscensi montis, et ex prolixitate orationis Christi somno gravatis ac dormientibus transfiguratus est Christus. *Secundo*, accesserunt *Moses* et *Elias* loquentes cum Christo de excessu (morte crucis) quem completurus erat in *Jerusalem*. *Tertio*, Apostoli e somno hoc fulgore et colloquio excitati viderunt gloriam Christi, cum eoque colloquentes *Mosen* et *Eliam*. *Quarto*, finito hoc colloquio, cum signum darent abitus, *S. Petrus* hac voluptate quasi ebrius, dolens eos parare abitum, petit fieri tria tabernacula, unum Christo, secundum *Mos*, tertium *Eliæ*. *Quinto*, supervenit nubes subducens *Mosen* et *Eliam*, cum voce ad Christum : « Ille est Filius meus dilectus, » etc., quibus tertii *SS. Petrus*, *Jacobus* et *Joannes* ceciderunt in terram; sed mox a Christo confortati et erecti levantes oculos suos solum viderunt *Jesum*. Inferior *Moses* ad limbum, *Elias* ad suum locum per angelum uti adductus, ita et reductus est.

IPSUM AUDITE. — Ipsi et in ipsum credite, ipsi obedite : « Ipsum, » inquam, « audite, » non *Mosen*, qui umbras legis docet; non *Eliam*, qui cælum claudit, indeque ignea evocat quo perdit peccatores; sed ipsum qui verus Evangelii doctor, legis novæ legislator, dux oculi, idea sanctificæ, voluntatis mee internumit, adeoque figura et character substantiæ meæ. Qui ergo ipsum audit, me audit; qui ipsum spernit, me spernit. Ita *Damasceus*, orat. *De Transfigur.*, *Præclare S. Leo*, *serm. De Transfigur.* : « Hunc ergo, ait, in quo per omnia mihi bene placeo, et cujus predicatione manifestor, cujus humilitate clarifi-

cor, incunctanter audite : quia ipse est veritas et vita, ipse virtus mea atque sapientia. Ipsum audite, quem legis mysteria prænuntyaverunt, quem Prophetarum ora cecinerunt. Ipsum audite, qui sanguine suo mundum redimit, qui diabolum ligat et vasa ejus rapit, qui peccati chirographum et prævaricationis pacta dirumpit. Ipsum audite, qui viam aperit ad cælum, et per crucis supplicium gradus vobis ascensionis parat ad regnum. »

Alludit ad illud *Mosis* de Christo oraculum : « Prophetam de gente tua et de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi *Dominus Deus tuus*, ipsum audies, etc. Ponam verba mea in ore ejus, loqueturque omnia quæ præcepero illi : qui autem verba ejus quæ loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego ultro existam, » *Deuter.* xviii, 16 et 18. Et illud *Isaia* lv, 4 : « Ecce testem populus dedit eum, dum aecce præceptorum gentibus, » Et illud *Joan.* i, 17 : « Gratia et veritas per *Jesum* Christum facta est : Deum nemo vidit unquam; Unigenitus qui est in sinu Patris, ipse enarravit nobis. »

Nota primo, hæc vox Patris ad Christum facta est, non ante, ut voluit aliqui, sed post discessum *Eliæ* et *Mosis*, cum scilicet intrarunt in nubem, ut ait *Lucas*, cap. ix, vers. 34 et 35; unde vers. 36 ait : « Et dum fieret vox, inventus est *Jesus solus*, » nimirum ut clarissimum esset hanc vocem ad solum Christum referri, non ad *Mosen* vel *Eliam*. Ita *S. Chrysostomus*, *Ambrosius* et alii vel *Math.* xvii, vel *Luce* ix. *Secundo*, hic representata fuit *SS. Triplicis*, sicut et in baptismo Christi; scilicet Pater in voce, Filius in divina gloria, Spiritus Sanctus in nube. *Tertio*, hæc vox, ait *Tertullianus*, lib. IV *Contra Marcionem*, cap. xxi, significatur abrogatio legis veteris et novæ institutio passio Christi in excessu, de quo cum Christo loquebantur *Elias* et *Moses*; resurrectio in transfiguratione, infernus et limbus in *Mose* : eo enim reducta fuit, uti inde abducta fuerat anima *Mosis*.

18. HANC VOCEN NOS (ego, *Jacobus* et *Joannes* AUDIVIMUS DE COELO (de nube et aere celsiore) ALIATAM, — *ὡς ἑστὴν*, id est delatam, delapsam, uti paulo ante veritit interpret.

CUM ESSEMUS CUM IHSO IN MONTE SANCITO. — *Faber* *Stabulensis* in cap. ix *Marci* opinatur hunc montem fuisse *Libanum*, tum quia de eo prædixit *Isaia* xxv, 2 : « Gloria *Libani* data est ei, decor *Carmeli* et *Saron* : ipsi viderunt gloriam Domini et decorem *Dei nostri*. » Sed alius est *Isaia* sensus, ut ibi dixi : tum quia Christus tunc erat in finibus *Cæsariæ Philippi*, quæ adiacet *Libano*. Verum id falsum est; nam sex dies jam abierant a concione habita *Cæsariæ*, quibus Christus accessit ad *Thabor*; unde et mox a transfiguratione descendit *Capharnaum*, quæ urbs vicina est monti *Thabor*. Vide *Math.* xvii, 4.

Communis ergo sententia est montem hunc fuisse *Thabor*; quem Septuaginta et *Josephus* vocant *Itabyrium*, de cujus situ, altitudine, amo-

nitale, fertillitate dixi *Osee* v. 1. Thabor hebraice idem est quod venit lumen, vel puritas, vel electio, quod apte convenit transfigurationi Christi: nam in eo Christus refulsit lumine solari, primam Evangelii legem sanxit, quae electos perducit ad caelum; quocirca Christiani postmodum in hoc monte tres ecclesias extruxerunt ac ingens monasterium, teste Beda cap. xvii *De Locis sanctis*, soletque hic mons a peregrinis magna religione visitari. Merito ergo mons hic vocatur *sanctus*, soletque hic mons a peregrinis magna religione visitari. Merito ergo mons hic vocatur *sanctus*. Fabulantur Iudei ex *Isaia* cap. ii, 2, et *Michea* iv, 1, tempore Messiae Thabor jungendum Carmelo, ac utrique imponendam Jerusalem, quae tribus leucis in altum attollatur, uti ex Galatino et aliis recensui *Isaia* ii, 2. Verus Damascenus, orat. *De Transfigur.*, explicans illud *Psal.* lxxxviii, *Thabor et Hermon in nomine tuo cavilabant*: « Thabor, ait, exultavit, cum in eo transfiguratus est Christus; Hermon, cum juxta eum baptizatus.

Causam cur in monte transfiguratus sit Christus at Tertullianus, lib. iv *Contra Marcionem*, xxii, ut scilicet lex nova ab eo sanciretur in monte, sicut lex vetus sancta erat a Mose in monte Sina: « Oportebat, inquit, in eo suggestu consignari novum Testamentum, in quo conscriptum vetus fuerat. » Rursus in hoc eodem monte Thabor, Barac et Debora caelestem consecuti sunt victoriam contra Sisaram, *Judic.* iv, 6; nam, ut cap. v, vers. 20, ipsi canunt: « De caelo dimicatum est contra eos, stellae manentes in ordine et cursu suo adversus Sisaram pugnaverunt; » quia scilicet angeli e caelo jaculati sunt fulgura, ignem, grandinem, stellas cadentes in aciem Sisarae, inquit Lyranus et Abulensis. Addit Josephus, lib. v, cap. vi, imbrem et ventos, idque apposite significat nomen ducis: *Barac* enim hebraice est *fulgur*; *Debora* est *apis*, haec fuit « uxor Lapidoth: » Hebraei et Arias vertunt, *mulier lychnaria*, quae scilicet concinnabat elychnia tabernaculi; vel, ut Arias, *mulier lampadarum*, id est, divinis illuminata et imbuta splendoribus: fuit enim prophetissa; nam hebraice *לַפְּדִים* *lappadim* vocantur *lampades*, indeque graecum et latinum nomen *lampas*, derivatum est, ait Arias. Sicut ergo Barac et Debora cum suis fuerunt quasi legio fulminatrix Dei (uti fuit postea legio Christiana sub Antonio Imperatore, quae suis precibus pluviam a Deo impetravit, aequae ac fulmina in hostes), qui fulguribus hostes prostraverunt, Israeliam vero suis oculis et victoriis illustrantur in monte Thabor: ita pariter Christus in eodem monte transfiguratus suo fulgore illuminavit Apostolos, et percussit diabolos. Ibi ergo ipse fuit Debora, id est, apis fundens mel Evangelii fidelibus, aculeum vero vindictae servavit infidelibus. Unde S. Hieronymus ad Furiam *De Viduit.* docet Deboraham esse apem, quia « Debora, ait, dicere poterat: Quam dulcia gutturi meo eloquia illa, super mel et favum ori meo! Apis nomen accepit Scripturae floribus pasta, Spiritus Sancti

odore perfusa, et dulces ambrosiae succos per phetali ore componens. »

Tropologie mons est locus semotus a turbis et strepitu: ideoque appositus ad audiendam DeVocem: hinc sua altitudine mons typus est coeli, monetque in eo degentes mentem ad caelum attollere, ideoque ad ardua virtutum opera et perfectionis culmen conuisti et conscendere. Qua de causa Christus sermonem primum habuit in monte, quo deoicit Evangelicae vite summam et perfectionis Christianae culmen, *Matth.*, cap. v, vi, vii. in monte quoque pernoctavit in oratione, *Lucæ* vi, 12. Item panes multiplicavit ad alendam turbam, *Matth.* xv, 29. Eucharistiam insituit in monte Sion: crucifixus est in monte Calvariae: resurgens discipulis in monte apparuit, *Matth.* cap. xxviii, vers. 16: ex monte Oliveti ascendit in caelum: Spiritum Sanctum misit in coenaculum montis Sion, *Act.* i, vers. 12.

Christum heritati sunt viri eximii, ut Elias, Eliseus, filii Prophetarum, S. Antonius, S. Benedictus, S. Franciscus, qui in montibus cum Deo versari, orare et caelestem vitam agere elegerunt; unde ibidem caelestibus visionibus, gratis, donis, stigmatibus a Deo illustrati et orati fuerunt.

19. ET HABEMUS FIRMIOREM PROPHETIUM SERMONEM. — Probavit S. Petrus Evangelii Christi fidem a se predicatam, esse veram et divinam, ex oculari visione gloriae Christi in transfiguratione et auditione vocis Dei Patris: « Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui; ipsam audite. » Nunc ne ea sola nisi videatur, neve eam velut privatam de illusionis vel adulationis suspectam reddat, eandem confirmat publico certissimoque Prophetarum testimonio: propheticum enim sermonem vocat oracula Prophetarum, sive ea quae Prophetae prophetarunt de Christo ejusque divinitate, incarnatione, morte, redemptione, etc., quale est illud *Psal.* ii, hinc loco maxime consentiens: « Filius meus es tu, ego hodie genui te. »

Porro hic propheticus sermo non verior, non melior, ait S. Augustinus, serm. 27 *De Verbis Apostoli*, cap. iv, sed firmior est oculari visione et auditione sancti Petri; quia, licet caritas illa et gloria Christi, aequae ac vox ad eum de caelo delapsa, esset revera divina et manans a Deo Patre, tamen poterant Iudei similesque calumniatores tam vocem, quam claritatem magicis tribuere prestigiis, aut certe fabulis, uti vocem similem Patris ad Christum tribuerunt tonitruo, *Joan.* cap. xii, vers. 29. Hoc autem de Prophetis et sermone prophético, concessio quod esset propheticus, uti concedebant, dicere non poterant, praesertim quia Prophetae multis saeculis Christum precesserant. « Nondum, inquit Augustinus, erat homo Christus, quando misit Prophetas. Si ergo magicis artibus fecit ut coelestis et mortuus, numquid magus erat antequam natus? » Haec ergo de causa Deus misit tot Prophetas per singula sae-

culis, ut omnes prophetarent ea quae agenda et toleranda erant a Christo, hoc fine, ut, cum ea ab ipso impleri cernerent tam Iudei quam Gentiles, certo scirent ipsum esse Christum ab omnibus Prophetis praedictum et promissum, « quod neque Apollonio, neque Apuleio, neque cuiquam magorum potuit aut potest aliquando contingere, » ait Lactantius, lib. v, cap. iii. Hoc est quod canit Zacharias, *Lucæ* i, 10: « Sicut locutus est per os Sanctorum, qui a saeculo sunt Prophetarum ejus. » Et S. Petrus: « Huic omnes Prophetae testimonium perhibent, » *Act.* x, 43. Unde S. Justinus Martyr, dialog. *Contra Triphtonem*, narrat se lectione Prophetarum ad Christum esse conversum. Ita S. Augustinus, Beda, Hugo, Lyranus, Dionysius, et alii passim.

Adde, fides et lumen fidei, quod ostendit oracula Prophetarum esse divina et a Deo profecta, firmius et certius est omni scientia, demonstratione et visione sensitiva, ac quovis testimonio oculari et aurito. Et sic hic sermo propheticus non tantum aliis, sed et ipsi S. Petro firmior erat visione et auditione sua. Unde recte Gagneius et alii *firmiorem* exponunt *firmissimum*. Sic Paulus ait, « major, » id est maxima, « horum est caritas, » *I Corinth.* xiii, 13. Quare improbabilis est expositio Erasmi, qui per prophetium sermonem accepit ipsam vocem Dei Patris ad Christum in transfiguratione, quasi ipse Pater fuerit Christi Propheta et praeco, praedicens sibi placitura esse quae doceret et ageret Christus. Aequae improbabilis et impertinens est alia ejusdem expositio, quae placuit Clario et Titelmano, scilicet propheticum sermonem, id est, Prophetarum oracula facta esse firmiora per vocem hanc Patris ad Christum: « Hic est Filius meus, » etc.; nec enim S. Petrus agit hic de confirmatione oraculorum propheticoorum, sed suae visionis, quam confirmat per haec oracula. Hinc sequitur falsam esse lectionem illam quam habent nonnulli Graeci codices, ut pro *τὸν προφητικὸν λόγον* per e, legant *τὸν προφητικὸν λόγον* per o, ex qua sic vertunt, *habemus prophetiarum, id est firmiorem*, scilicet visionem et vocem Patris jam dictam, *prophetis sermonibus*. Alia enim, imo contraria, est mens et vox S. Petri.

Dices: Vox Patris de Christo quam audivit S. Petrus, scilicet, « Hic est Filius meus, » etc., tam certa et firma erat, quam vox ejusdem de eodem quam audiverunt Prophetae, v. g. David *Psal.* ii, 7: « Filius meus es tu. » Ergo sermo propheticus non fuit firmior visione et auditione S. Petri. Respondeo, nego consequentiam. Licet enim vox Patris obiectiva, puta in se, esset verissima et certissima, aequae ac oracula Prophetarum, tamen subjective, quatenus scilicet in auribus S. Petri sensibiliter recipiebatur et resonabat, non erat tam certa et firma, quam visiones Prophetarum: auditus enim omnique sensus falli potest; visio vero prophetica falli nequit, quia fit per lumen supernaturalis et divinum, quo

Deus Propheta attestatur rem ipsi revelatam esse veram certamque, ac non alium quam Deum eam revelare: quocirca Prophetae fide divina credere tenebantur ea quae videbant et audiebant esse vera, esseque a Deo.

Iustabis: Etiam S. Petrus fide divina tenebatur credere hanc visionem et vocem esse veram, esseque a Deo. Respondeo: Id quoque verum est, ac non quatenus eam oculis et auribus percipiebat, sed quatenus habebat certa signa credibilitatis, quibus convincebatur eam esse veram fideque credendam. Signa haec erant vultu et miracula Christi, quibus certus erat ipsam esse Christum Dei Filium, ac proinde omnia quae ageret et ostenderet esse vera et a Deo; rursus testimonium Eliae et Moisi, splendor divinus Christi, nubee lucida, etc.: haec enim omnia convincebant Petrum, ut crederet hanc visionem et vocem non esse fictam, sed veram et divinam: sicut iisdem et similibus convictus fuit S. Thomas, ut videns, audiens et palpans vulnus carumque redivivum Christi, Deo mentem ejus illustrante, fide divina crederet eum vere resurrexisse; unde exclamavit: « Dominus meus et Deus meus; » et Christus ad eum: « Quia vidisti me, Thoma, credidisti, » *Joan.* xx, 29. Sicut enim: timor est seta, ut ait S. Augustinus, per quam in animam inducitur filium amoris divini, ita visio haec fuit seta per quam inducta est fides. Simili modo Prophetae credebant suas visiones et voces quae audiebant, esse veras et a Deo, eo quod Deus certa hujus rei eis signa daret, ut de ea dubitare non possent, sed ipsidum fide divina credere tenerent. Pari modo fideles credere tenentur hanc visionem S. Petri fuisse caelestem et divinam, tum quia idipsum in Scriptura sacra hoc loco a S. Petro expressum est, tum quia consequenter Ecclesia idipsum fidelibus quasi fide credendum proponit, et ad id eos obligat; nam, ut ait S. Augustinus, lib. *Contra epistolam Fundamentum*, cap. iv: « Ego Evangelio non crederem, nisi me Ecclesia Catholica commoveret auctoritas. » Ecclesia enim est quae docet et asscurat quodnam sit verum Evangelium, quod falsum et suppositum, uti fuit Evangelium Nicodemi, Thomae, Nazareorum, etc. Item eadem sententia est de epistolis S. Petri et qualibet alia S. Scriptura.

Cui BENEFICITIS ATTENDENTES. — *Προσέχετε*, id est *intendentes*, uti legit S. Augustinus, tract. 23 *in Joannem*. Sic Christus: « Scrutinamini, ait, Scripturas, quia, etc., ille testimonium perhibent de me, » *Joan.* v, 39.

QUASI LUCERNE LUCENTI IN CALIGINOSO LOCO. — Prophetia omnisque Scriptura est quasi lucerna lucens in nocte, et tenebris hujus saeculi et vite, eas illuminans, sed modice et obscure instar lucernae, ut Christum quasi solem justitiae nobis ostendat, ad eumque deducat. « Omnis enim prophetia una magna ad Christum lucerna est, » ait S. Augustinus, tract. 23 *in Joan.*; et serm. 237 *De Temp.*

« In die, ait, ambulamus comparatione infidelium; comparatione vero illius diei quando resurgunt mortui, adhuc nox sumus. » hoc est quod ait Salomon, *Proverb.* cap. vi, vers. 23: « Mandatum lucerna est, et lex lux. » Et David *Psal.* cxviii, 104: « Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis. » Et vers 130: « Declaratio sermonum tuorum illuminat, et intellectum dat parvulis. »

Perperam ergo heretici ex voce *lucerna* contendunt S. Scripturam esse facilem et clarum, ut a quovis plebeio intelligi et explicari possit.

Nam *primo* lucerna significat lumen nocturnum, ideoque obscurum.

Secundo, S. Petrus proprie lucernam vocat prophetiam; hanc autem constat esse obscuram.

Tertio, quia ait lucernam hanc lucere in caliginoso loco; ergo a loco reperienda et lebetata fit et ipsa caliginosa, ut non nisi propinqua illuminet, eaque modice et subobscura.

Quarto, quia S. Scriptura est lucerna, « sed super candelabrum publicæ ac infallibilis auctoritatis Ecclesiæ, non sub modio hominis privati, » ait S. Ambrosius, lib. VII in *Lucam*, cap. LII, lucerna enim hæc non lucet, nisi ejus lux pandatur a Doctoribus Ecclesiæ, ac fidelibus ostendatur. Apostoli enim et Doctores sunt accensores lucernæ, quam ponunt super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt, ait S. Augustinus, lib. II *De Doctr. Christ.*, cap. vi: « Ita, ait, obscure quædam dicta sunt, ut densissimam caliginem obducant, quod totum divinitus provisum esse non dubito, ad edomandam laborem superbiam et intellectum a fastidio revocandum, cui facile investigata plerumque vilescunt. » Et S. Gregorius in *Prefat. in Job*, cap. iv: « Divinus sermo, ait, sicut mysteriis prudentes exercet, sic plerumque superficie prudenter refert; habet in publico, unde parvulus nutriat; servat in secreto, unde mentes sublimium in admiratione suspendat. Quasi quidam gippe est fluvius planus et altus, in quo et agnus ambulet et elephas nalet. » Unde Origenes, initio *Leviticæ*, divinitatem in Scriptura latere ait, non leviter atque olim divina ejus persona in humana natura occultabat. Rursus S. Augustinus, in *Psal.* cxl: « Sunt, ait, in scripturis sanctis profunda mysteria, quæ ad hoc absconduntur, ut vilescant; ad hoc quaeruntur, ut exerceant; ad hoc aperiantur, ut pascant. »

Denique sicut lucerna crebro suggeri debet oleum ut luceat, ita S. Scriptura crebro a Doctoribus inseri debet explicatio docta et pia, ut auditoribus lucem doctrinæ et calorem devotionis aspiret. Romæ et in Italia utimur lucernis grandioribus et turritis que multum olei continent, idque arte physica, ad impediendum scilicet vanum, quasi in alta turricula suspensum, quod visum in os et elychnium lucernæ delabens, illius lucem ardoremque continuo diuque fovet:

lucernas, has fertur advenisse Hieronymus Cardanus physicus et medicus, ac a forma campanarum nuncupavit, quod campanæ turrite speciem gerant. Talis lucerna campanaria est S. Scriptura, utpote plena copia et sapientia oleo, sublimis instar turris, sonora instar campanæ.

IN CALIGINOSO LOCO. — *ἡ ἀσπίς ἐστὶν ἡ πίστις*, id est, in loco squalido, obsido, obscuro, tenebroso, sordido, horrido; talis enim est hic mundus et hæc vita. Hujus rei symbolo Deus jussit Mosi fabricare tabernaculum undique clausum, et carens fenestra, ideoque obscurum et tenebrosus; sed ad illud illuminandum fieri candelabrum septiceps, habens scilicet septem lucernas, quas illud illuminarent; tabernaculum enim obscurum representat seculum hoc plenum ignorantia; candelabrum representat Scripturam et fidem, quæ illud illuminat: vide dicta *Exodi* xxvi, 1 et seq. Sic veteres præter lucernas simplices uno elychnio lucentes, quas cubicularias vocabant, in locis amplis habebant dimyxos ad duo elychnia ferenda, ut trimyxos ad tria, aut heptimyxos ad septem, aut polymyxos ad plura; de quibus Martialis, lib. XIV:

Illustram cum tota meis convivia flammis,
Totque geram myxos, una lucerna voco.

Vide quæ de lucernis et candelabro, Ecclesiæ ejusque fidem et doctrinam representant, dixi *Zachar.* cap. v (1).

DOCEAT DIES ELUCESCAT, ET LUCIFER ORIATUR IN CORDIBUS VESTRIS. — Idem est diem lucescere quod luciferum oriri: eo enim orto fit aurora et elucescit, sive emicat dies. Querens quis hic dies, quis lucifer? *Primo*, Occidentis respiciet es plenam cognitionem fidei et Evangelii. « Cum inquit, dies adveniet, id est, rerum ipsarum presentia, habebitis orientem luciferum in cordibus vestris, hoc est Christi cognitionem et adventum ejus a Prophetis prænantium, qui tanquam lux vera corda vestra illustrabit; » ut propheta sit nox, Evangelium sit aurora et lucifer, visio beatifica sit clara dies et merities. Unde S. Cyrillus, lib. I *De Trinit.*, sub initium, docet, quod Christus sit jubar, dies et lucifer, qui mentibus fidelium per spiritum irradiat, easque illuminat clarius quam Prophete omnes; sicut lucifer clarius rutilat quam cætere stelle. Et quia, sicut lux luciferi gignitur a sole, sic Christus gignitur a Patre quasi lumen de lumine, Deus de Deo. Unde Christus ipse de se ait: « Ego sum stella splendida

(1) Vaticinia Veteris Testamenti et Prophetarum comparantur cum lucerna, quia monstrabant quidem viam salutis, sed obscure tantum, donec ad clariorem rerum divinarum cognitionem homines pervenerint. Adveniens sole, cujus prænantia est stella matutina, dies illicescens dispellit omnem caliginem, et obscurat ipsam lucernam. Sic etiam doctrina Christi omnes dispellit ignorantie tenebras, et longe superat ratione claritatis doctrinam Prophetarum.

et matutina, » puta lucifer, *Apoc.* xxii, 16. Sensus ergo est, q. d. Intende lectioni et studio Prophetarum, ut ex eis confirmemini in fide Christi, donec ex hoc studio et illustratione Dei dies et lucifer, id est certior et clarior planeque explicita Evangelii fidei cognitio, nocti, id est obscuriori Judæorum et Prophetarum cognitioni succedens, vobis illicescat, ut plane in ea confirmati per eam deducamini ad clarum meridiem æternitatis et visionis Dei. Sicut enim se habet lucifer sive lux aurora ad lucem meridiem, sic se habet hæc fidei doctrina ad visionem beatificam. Rursum, sicut lucifer se habet ad noctem, quasi medium quid inter noctem et diem, et diem lucisque initium: sic se habet hæc Christi doctrina clara ad doctrinam obscuram Prophetarum: hæc ergo fuit quasi lucerna, Christi vero fuit lumen, *Joan.* cap. i, vers. ix. Hinc idem Joannes, *epist.* I, cap. ii, vers. 27, ait: « Non necesse habebis ut aliquis doceat vos: sed sicut unctio ejus docet vos de omnibus. » Et *Jerem.* cap. xxxi, vers. 31: « Non docebit ultra vir proximum suum, etc., omnes enim cognoscent me; » et, ut ait *Isaias* lvi, 13: « Erunt omnes docibiles Dei. » Ita Adamus, Arias, Gagneus et alii.

Secundo, apposite dies hic et lucifer accipi potest beatitudo, puta gloria cælestis et visio beatifica: vita enim in miseris et tenebris hujus sæculi est quasi nox; futura ergo in gloria erit quasi dies et lucifer. Lucifer enim, sive stella Veneris, quia adducit auroram, sive initium diem, hinc idem est quod dies, juxta illud Martialis:

Phosphore (id est lucifer), reddo diem.

Et illud Boetii, lib. III *De Consol.*: « Lucifer ut tenebras pepulerit, pulchra dies roseos agit equos. » Porro lucifer est symbolum visionis beatificæ. *Primo*, quia ea fit per lumen gloriæ, juxta illud *Psal.* xxxv, 10: « In lumine tuo videbimus lumen. » Aptè ergo vocatur lucifer. *Secundo*, quia lucifer sive aurora est initium diem: significat ergo initium beatitudinis, cum scilicet anima sola statim a morte Dei visione beatur, cujus complementum et quasi merities erit in resurrectione, quando corpus totusque homo beabitur et gloria collustrabitur per omnem æternitatem. *Tertio*, quia lucifer, utpote vehens diem et lucem, symbolum est prosperitatis et felicitatis, uti dixi *Isaiæ* cap. xiv, vers. 21. *Quarto*, quia Beati fulgebunt in celo quasi stelle et luciferi, juxta illud *Apoc.* cap. ii, vers. 28: « Qui vicerit, etc., dabo illi stellam matutinam. » Et *Daniel.* cap. xii, vers. 3: « Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stelle in perpetuas æternitates. » Vide utrobique dicta. *Quinto*, sicut lux luciferi et auroræ manat a sole, uti mox dicam, sic gloria Sanctorum manat a gloria Christi; et sicut lucifer et stellæ comitantur, stipant et cingunt solem: sic et Sancti Christum. *Sexto*, quia *ἡ ἀσπίς*, id est lucifer, so-

lem quoque significat, ait Suidas, quia *ἡ ἀσπίς* est *illucere* et diem inferre, sic et Cicerero, lib. II *De Natura Deorum*, lunam vocat luciferum; unde Syrus hæc pro *lucifer* vertit sol.

Ad hunc diem suspirabat Sponsa *Cant.* II, 9, pascens in illis « donec aspiret dies » beata æternitatis, et « inclinetur umbra » miseræ mortalitatis, ait S. Gregorius; et S. Joannes, *Apoc.* cap. xxi, vers. 23, ait quod Jerusalem cælestis « non eget sole neque luna, ut luceant in ea; nam claritas Dei illuminavit eam, et lucerna ejus est Agnus; » et cap. xxii, vers. 5: « Et nox ultra non erit, et non egebunt lumine lucernæ, neque lumina solis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos. » Ita S. Augustinus in *Psal.* li: « Quamdiu, ait, ad lucernam ambulamus, necesse est ut cum timore vivamus; cum autem venerit dies noster, id est manifestatio Christi, de qua Apotolis: Cum Christus apparerit vita nostra, tunc et vos apparbitis cum ipso in gloria. » Idem, in *Psal.* lxxxix: « Ergo, ait, in his velut nocturnis doloribus et laboribus propheta nobis accensa est sicut lucerna in caliginoso et obscuro loco, donec lucescat dies, et lucifer oriatur in cordibus nostris. Beati enim mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. » Hinc expositio... favet *et donec*; egeamus enim propheta et Scriptura per totam hanc vitam, donec perveniamus ad visionem in patria cælesti. Favet etiam quod luciferi cursus soli coævus, firmus et perpetuus, ideoque post longam noctem ejus aspectus sit jucundissimus, quasi lucis, id est diei origo: unde Sophar ad *Job* xi, 17: « Quasi meridianus fulgor, ait, consurgat tibi ad vesperam, » hoc est, cum te consumptum putaveris, orieris ut Lucifer. Et Virgilius, II *Æneid.*

— Duci diem Lucifer.

Stadius, *Thebaid.* III:

Purpure venit ore diem.

et Ovidius, VI *Fastor.*:

Et vigil Eois Lucifer exit agus.

Idem *Metamorph.*, lib. VIII:

Retegens diem noctisque fugans tempora Lucifer:

et lib. XI:

Undecimus Lucifer stellarum coegerat agmen.

et lib. XV:

— Cumque albo Lucifer exit
Clarus equo.

Et Stadius, *Thebaid.* XII:

Tertius auroram pulsabat Lucifer.

Hinc Poetæ Luciferum, puta auroram, vocabant Titanis, id est solis filiam, eo quod ex sole oriente procedat illa claritas cæli quæ auroram circumducit.

ita Varro, lib. VI: «Aurora, ait, dicitur ante solis ortum ab eo, quod ab igne solis tum aureo aer aurescit;» et Virgilius, IV *Æneid.*, de aurora ita canit:

Postea Phœbea lustrat lampade terras;

et lib. VII:

Aurora in roseis fulgebant lutea bigis.

et Tibullus, lib. III:

Auroram Phœtonis (id est Solis) equi jam luce vehebant,

hinc aurora dicitur quasi aurea hora, vel potius quasi *aura vorans*.

Prior sensus planior et simplicior est, ideoque magis literalis et genuinus: posterior plenior est magisque anagogicus. Sicut enim Lucifer est diei solique precursor et prænuntius, sic fides Christi præcurrit et prænuntiat visionem beatificam. Hic ergo Lucifer fidei oritur in cordibus nostris; in celo vero meridies claritatis divinæ in mentibus nostris resplendet.

Tropologie Hugo: Dies, ait, est dilectionis fervor, quem preire debet Lucifer, id est cognitio Dei et virtutis, ut crescat ad meridiem perfectionis, juxta illud *Proverb.* IV, 18: «Iustorum semita quasi lux splendens procedit et crescit usque ad perfectam diem.» Unde Thomas Anglicus pro *illucescat* legens *illucescat*, id est, inquit, *intus lucet*, et usque ad intimum anime. Porro, sicut omnis claritas Luciferi et auroræ oritur a sole oriente et subsequitur: sic omnis gratia et gloria Sanctorum oritur a Christo, qui est sol justitiæ, gratiæ et gloriæ. Hoc est quod de Ecclesia et anima fidelis dicitur *Cantic.* VI, 9: «Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol?» Quod explicans S. Gregorius, lib. XVI *Moral.*, cap. xxv: «Aurora, ait, mens justis est, quæ peccati sui tenebras deserens ad lucem jam erumpit æternitatis.» Eadem est pulchra ut luna, quia, ut ait Philo Carpathius in *Cantic.* cap. VI, accipit gratiam a Christo, sicut luna accipit lumen a sole; et quia aliquando in prosperis lucet, aliquando in tenebris adversitatum relinquatur; et quia crescit in virtute, uti nova luna crescit usque ad plenilunium. Eadem est electa ut sol, quia Christum imitatur solem justitiæ, a quo et lucem sumit et calorem. S. Bernardus vero, *serm.* 60 ex parvis, per auroram accipit humilitatem, a qua incipit virtus et vita sancta: «Bene, inquit, dicitur aurora consurgens, ut virtutum fundamenta proprio erigatur.» Per lunam vero, quæ splendorem sumit a sole, designatur castitas: «Quæque enim fidelis anima, si veri solis obtutibus offeratur intuenda, ex visione illius protinus admittit in se decus pulchritudinis et venustatem castitatis: unde fit ut ex ejus lumine crescens et proficiens, etiam ad perfectionem provehatur, ut recte dicatur de

illa: Electa ut sol.» Per solem vero designatur charitas, ideoque sponsa dicitur electa ut sol, quia induta est veste nuptiali charitatis: qua virtute qui indutus splendet, erit procul dubio terribilis hostibus suis ut castrorum acies ordinata. Hæc S. Bernardus; Ambrosius vero et S. Augustinus, *epist.* 80: Ecclesia, aiunt, justorum est aurora consurgens, quia a tenebris peccatorum ad sanctitatis lucem proficit; deinde de virtute in virtutem crescit instar lune; denique in die judicii, relicta caligine et proterline peccatorum ac mortalitatis carnis, immortalitatis lumine æterna charitate vestita solem ipsum representabit. Denique S. Gregorius in *Cant.* VI, ait Ecclesiam in incipientibus progredi ut auroram, quippe qui e tenebris peccatorum luce sancte operationis splendere incipiunt; in proficientibus esse pulchram ut lunam, quippe qui dum peccantibus bona exempla præbent, quasi luna lucent in nocte; denique in perfectis esse electam ut solem, dum non tantum peccantibus, sed etiam bonis ac sanctis per eos exempla imitacionis præbet. «Profecto enim jam luna, inquit, sol efficitur; quia quæ in nocte errantibus nunc lucebat, modo in die ambulantis lumen veritatis manifestat.» Hinc refert Venerabilis Beda, lib. III *Histor. Angl.*, cap. XIX, S. Furseum raptum in exstasin audisse angelos justis concinens: «Ibant de virtute in virtutem, videbatur Deus deorum in Sion.» Talis ergo fulget, progreditur et cæteris eminet quasi Lucifer, de quo canit Ovidius, *Metamorph.* lib. II:

Ece vigil nitido patet cælit ab ortu
Purpureas aurore res, et plena rosarum
Atria; diffingunt stellæ, quarum æminia cogit
Lucifer, et cœli statione novissimus est.

Rursum, sicut stella Veneris semper comitatur solem, et mane quidem eum orientem anteit, vocaturque Lucifer; vespere vero eum occidentem sequitur, vocaturque Hesperus, de quo Poeta:

Hespero, qui celo lucis juvenat ignis,

id est juvenissima stella: veteres enim cenabant stellæ esse igneus. Sic qui assidue in virtute proficit, comitatur Christum, qui est sol justitiæ; et, ut ait S. Joannes, *Apocal.* XIV, 4: «Sequitur Agnum quoecumque ierit.» Quocirca Abbas ille in *Vitis Patrum*, lib. VII, cap. XLV, num. 6, hæc ratione se jugiter excitabat ad progressum in virtutibus: «Ego, inquit, per singulos dies statui verba mea audiri a Domino, putans nihili dici: Laborate propter me, et ego quiescere faciam vos. Adhuc modicum decetale, et videbitis salutare meum et gloriam meam. Si diligitis me, si filii mei estis, ad Patrem rogantes revertimini. Si fratres mei estis, erubescite pro me, quemadmodum propter vos multa perpepus sum. Si oves meæ estis, Dominicam passionem sequimini.» Et alius, num. 9: «Ego, ait, quotidie Ecclesiam intellec-

tualium virtutum exspecto, Dominum gloriæ in medio earum video super omnes splendens. Quando autem abscedam ab eo, ascendo in caelum, exspectans admirandas pulchritudines angelorum, et quos emittant hymnos incessabiliter Deo, etc. Et omnia hæc super terram sunt, sicut cinerem et stercora opinor.» De S. Josaphat rege scribit Damascenus in *Histor.*, cap. XXXVIII, quod, relicto regno, in eremum ad S. Barlaam secesserit, ut totum se daret mortificationi vitiorum, abstinentiæ, vigiliis, orationibus. «Quod quidem, inquit, generosus ille et expeditus celestis itineris cursor egregie præstitit, ac animi sui ardorem ab initio ad extremum usque perpetuo conservavit, ascensiones in corde semper disponens, ac de virtute ad virtutem sublimiorem transiliens, desideriumque desiderio ac studio studio indecineret adjungens, quoad tandem ad speratam et expectatam beatitudinem pervenit.» In monasterio S. Antonii et cæterorum olim ardens inter omnes de virtute et profectu erat certamen: dicebant enim virtutes esse gradus et scalas inter se coherentes, atque alias ab aliis suffultas, quæ animum in caelum subvehunt, ait Damascenus in *Histor.*, cap. XI, qui proinde merito eosdem angelos terrestres appellat.

20. HOC PRIMUM INTELLIGENTES QUOD OMNIS PROPHECIA SCRIPTURÆ (SACRÆ) PROPRIA INTERPRETATIONE NON FIT. — «Prophecia Scripturæ» est prophecia scripturalis, sive per hypallagen prophecia Scripturæ. Probat propheciæ sermonem esse firmiter, eique studioso non debere intendere ex eo quod prophecia non sit sermo Propheætæ, sed Dei, qui est prima et infallibilis veritas, hoc est quod ait: «Prophecia Scripturæ propria interpretatione non fit,» id est, non fit propria inventione, qua Propheeta res arcanas erant in lucem, interpretetur et explicet: nam, ut ait Philo, lib. *De Præmiis et pœnis*, «Prophecia est interpres Dei dictantis oracula.» Hunc esse sensum patet ex ratione quam explicando subdit S. Petrus: «Non enim voluntate humana allata est aliquando prophecia, sed Spiritu Sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines.» Ubi nota omnem sacram Scripturam hic vocari «propheciam,» tum per synecdochen, quia major Scripturæ, quæ tunc extabat pars, erant Propheeta: totum enim vetus Testamentum est prophecia et figura novi Testamenti; tum proprie, quia omnis revelatio divina, sive quidquid a Deo revelatur, etiamsi futurum non sit, sed præsens aut præteritum, recte vocatur prophecia, quia est revelatio rei arcanæ sive in se, sive quatenus a Deo revelatur: multæ enim res naturaliter certæ et clæræ, uti præcepta Decalogi, revelata sunt a Deo, quæ tamen dicuntur prophecia, ob revelationem arcanam, quia scilicet revelata a Deo, sunt oracula Dei revelantis, uti ex S. Gregorio, hom. 4 in *Ezechel.*, et S. Thoma, II II, *Quest.* GLXXI, art. 3, ostendi Proœmio in *Prophetas*.

Secundo, «Prophecia Scripturæ» potest accipi ipsa interpretatio Scripturæ. Sic enim propheeta subinde idem est quod docere et interpretari, ut cum Aaron dicitur Propheeta, id est, interpres Moysis, *Exodi* cap. VII, 1. Et Antiochie dicuntur fuisse plures Propheetae et Doctores, *Actor.* XIII, 1; ac sæpe alibi doctores vocantur Propheetae. Pluribus idipsum ostendi I *Corinth.* XIV, initio capituli. Tunc sensus erit, *q. d.* Prophecia, id est interpretatio et explicatio S. Scripturæ, non fit, id est, fieri non debet, nec potest, propria interpretatione, id est, proprio acumine et ingenio, proprio sensu, propria explicatione et doctrina. Idque probat S. Petrus ex eo quod ipsa prophecia et Scriptura non sit opus et doctrina hominis, sed Dei, *q. d.* Ipsa Scriptura non est inventum humani ingenii, non est opus mentis humanæ, sed divinæ; ergo ejus explicatio et interpretatio pariter non ab homine, sed a Deo requirenda est. Et hoc proprie significat Græcum *ἑρμηνεύω*, id est, *dissolutio*, explicatio, interpretatio.

Videtur S. Petrus perstringere Simonianis et Gnosticis, qui ad libitum S. Scripturam exponebant, et ad suas phantasias ac errores detorquebant.

Ex quo refutatur error nostrorum Gnosticorum et Illuminatorum, qui dicunt spiritu proprio et privato cuilibet interpretandam esse Scripturam; quemque, etiam cerdemon et sotorem, habere spiritum Dei internum, qui ei pandat Scripturas. Inde enim ortæ sunt omnes hereses, eaque tot tanque varie, imo inter se ex diametro pugnant et contrariæ; quia scilicet quilibet S. Scripturam ex sua phantasia interpretatur, uti vidimus et indies videmus. Ad hoc ergo posuit Deus in Ecclesia Doctores, ut scilicet Scripturam interpretentur; et interpretatio sermonum est unum e charismatibus Spiritus Sancti, uti docet Paulus, I *Corinth.* XII, 10, et cap. XIV, vers. 26. S. Scripturæ enim non est privatum, sed publicum dogma toti Ecclesie a Deo traditum; non ergo privato ejusque, sed communi et publico Ecclesie et Spiritus Sancti illi assistentis spiritu explicanda est. Hinc Spiritum a Deo et Ecclesia acceperunt sancti Patres, qui S. Scripturam toti Ecclesie interpretati sunt: «Ecclesie ergo est iudicare de vero sensu et interpretatione S. Scripturæ,» ut ait Concilium Tridentinum, sess. IV. Per Ecclesiam intellige Præsides Ecclesie, puta Episcopos, ac præsertim summum Pontificem.

21. NON ENIM VOLUNTATE HUMANÆ ALLATA EST ALIQUANDO PROPHECIA, — *q. d.* Non voluntate hominum, non ad voluntatem arbitrium hominum, sed Dei, allata est prophecia. «Prophecia» proprie est actus et cognitio intellectus; hic tamen non intellectum, sed voluntatem humanam nominat S. Petrus, quia clarum est intellectum hominis non extendere se ad futura contingentia sive acumine providende et prænuntianda; sed eo se extendere potest voluntas et presumptio hominis

superbi, puta pseudoprophetae, ut velit praedicere id quod nescit et ignorat: at vera prophetia verique Prophetae uti non suo intellecta, ita nec sua voluntate, sed Dei, futura praeviderunt et enuntiaverunt: ita Cajetanus. Hoc est quod ait Isaia, cap. xli, vers. 23: « Quae ventura sunt annuntiate nobis, et sciemus quia Dii estis vos. » Nam, ut ait Tertullianus, *Apologet.* xx: « Testimonium divinitatis est veritas divinationis; » solus enim Deus per suam omniscientiam praescit futura contingentia.

Secundo, « voluntas » sumi potest pro opere, *q. d.* « Non enim voluntate, » id est, opere humano alata est prophetia: voluntas enim est causa operis, movetque intellectum ad intelligendum, caeterasque potentias et membra ad operandum, ac proinde ea sub se complectitur, eaque significat. Est metonymia. Sic *Joannis* i, 13, dicitur: « Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri (id est opere et generatione carni et virili), sed ex Deo nati sunt. » Hinc vulgo dicitur: « Voluntas pro opere et facto computatur. »

SED SPIRITU SANCTO INSPIRATI, — *quidam*, id est, acti; Pagninus et Tigurina, *impulsi*; Vatablus, *vapti et agitati*. Sic Plato in *Memone* Prophetas vocat « fatidicos, divina re inspiratos et a Deo possessos. » Mens enim Prophetae vi caelestis numinis agitur, ut ait S. Gregorius, *in Dialog.*, cap. ut; sed ita ut sui sit compos, non autem velut lymphatica aberret et insaniat, uti fecere Bacchae Gentiles, quae quasi ebria et furore agitatae, ac arreptitiae ignorabant quid dicerent, vel agerent: tales quoque fuerunt Priscillianistarum et Montanistarum Prophetae et Prophetidae.

LOCUTI SUNT SANCTI DEI HOMINES, — puta Prophetae caeterique Scriptores S. Scripturae. Licet enim nonnulla ex his quae scribunt, scirent naturaliter, puta quia ea viderant vel audierant, ut cum scribunt historias sui temporis, uti facit Auctor *Machab.*, lib. II, cap. II, vers. 24 et 27, tamen in illis ipsis inclabatur a Spiritu Sancto ad ea scribendum, idque eo modo et ratione quo volebat Spiritus Sanctus, qui proinde illis assistebat ut non vel in puncto errarent; nam, ut ait S. Augustinus, *epist. 8 ad S. Hieronymum*: « Titulabit fides, si divinarum Scripturarum vaeillet auctoritas. » Unde Psaltes, *Psal.* xlii, 2: « Lingua mea, ait, calamus scribe (Spiritus Sancti) velociter scribens. » Hinc et Prophetae suis oraculis hoc elogium preferunt: « Verbum Domini quod vidit vel audivit Isaia, Amos, etc. Os Domini locutum est, » etc. « Spiritus Sanctus ergo erat scriba, Prophetae erant ejus calami quibus Spiritus Sanctus scribenda dictabat, » ait S. Cyprianus, *serm. De Eleemosyn.*, et S. Augustinus, *XVIII De Civit.*, xxxviii, et S. Gregorius, *Praefat. Moral.* i. Quocirca « S. Scripturam esse Epistolam Dei et coelo ad homines missam, » aiebat S. Antonius, teste S. Athanasio et S. Augustino, *conc. 2 in Psal.* xc, et S. Chrysosto-

mus, *homil. 3 in II ad Thessal.*, ac proinde nihil in ea est ofiosum, sed omnia etiam minima plena sunt sensu, mysterio et spiritu, teste S. Basilio, *Ann. 6 Henricum*, et S. Hieronymo, in cap. v *Matth.* Vide Bellarminum, lib. III *De Verbo Dei*.

SANCTI DEI HOMINES. — Licet enim prophetia sit gratia gratis data, non gratum faciens, ideoque subinde detur improbis, teste Christo, *Matth.* vii, 22, uti data fuit Balaam, *Num.* xxiv, 17, et Calpurne, *Joann.* xi, 51, tamen Prophetae et Scriptores hagiographi plerique omnes fuerunt sancti, excepto Salomone, de quo multi dubitant. Fuere enim ipsi familiares interpretes, legati, nuntii, angeli Dei, ut patet *Aggae* i, 13, et *I Reg.* ii, 27, *III Reg.* xii, 22, et alibi; unde Philo, lib. *De Gigant.*, ante finem: « Dei homines, inquit, sacerdotes et Prophetae sunt, quorum major est dignitas, quam ut se misceant humanae republicae et mundi civis sint; sed sublimiores omnibus rebus sensibilibus migrarunt in mundum intelligibilem, ibi sortiti domicilium, ascripti republicae idearum incorporearum et incorruptibilium; » et S. Augustinus, *tract. 1 in Joan.*, explicans illud *Psal.* lxxi, *Suscipiant montes pacem populi, et colles justitiam*: « Montes, ait, sunt magni sancti, colles plebei, justitia est fides. Nam non acciperent minores anime fidem, nisi majores anime quae montes dicte sunt, ab ipsa sapientia illustrarentur, ut possent parvulis trajicere quod possent parvuli capere. »

Moraliter: Hinc diseant Doctores et Interpretes ac studiosi S. Scripturae, primo, ut eam non interpretentur suapte ingenio et sensu, sed ex mente Ecclesiae et Patrum, ut sanxit Concilium Tridentinum, *sess. IV*. Quare fugiant Rabbinarum commenta, quasi humana, indocta, fabulosa, Christo adversa, utpote quae pleraque de Christo oracula ad Davidem vel Salomonem detrherent. *Secundo*, ut cum studio jungant vitae puritatem, sanctitatem et preces, quibus a Deo lumen impetrent ad eas intelligendas et explicandas. Ita fecere S. Augustinus, Hieronymus, Chrysostomus, Basilius, Nazianzenus, S. Thomas Aquinas, qui in locis difficilioribus orationi addere solebat jejunium, palamque dicebat suam scientiam magis illustratione Dei, quam labore et studio esse comparatum. Quin et regius Psaltes: « Revela, ait, oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua, » *Psal.* cxviii, 48. Praeclare S. Athanasius, lib. *De Incarnat. Verbi*, prope finem: « Ad Scripturam indaginem, ait, veramque intellectum opus est vita proba, animo puro et virtute quae secundum Christum est, ut mens per ejus tramitem decurrens, ea quae expedit adipisci possit, quatenus fas est humanam naturam divina intelligere: nam sine pura mente et Sanctorum imitatione nemo comprehendit Sanctorum verba. » Et S. Bernardus *ad Fratres de Monte Dei*: « Quo spiritu, ait, Scripturae factae sunt, eo spiritu legi desiderant, ipso etiam intelligende sunt. » Cf. Procopius Gyzenus,

Praefat. in Genes.: « Si quis, ait, locus se offert obscurior, quam ut ingenii tui vires assequi valeant, aut Patres tibi consulendi sunt, aut scientiarum Deus praecipubus fatigandus est. » Abbas Theodorus apud Cassianum, *Collat.* v, cap. xxxiv, docet intelligentiam Scripturarum querendam non

tamvolvendo Commentarios Interpretum, quam mundando cor per emundationem vitiorum carnalium: « Quibus expulsis, inquit, confestim cordis oculi sublato velamine passionum, sacramenta Scripturarum velut naturaliter incipiunt contemplari. » Vide eundem, *Collat.* xiv, cap. x et xi.

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Capite precedenti S. Petrus hortatus est fideles ad fidem Christi constanter retinendam et augendam per bona opera et per lectionem Prophetarum, nunc hoc capite eosdem monet, ut caveant pseudoprophetas Prophetas contrarios, puta hereticos, quorum primo, malignitatem, mox punitionem describit; quod scilicet puniendi sint instar Luciferi, et demonum; ac instar mundanorum, qui mersi sunt diluvio; atque Sodome et Gomorrhae, quae caelesti igne conflagrarunt. Deinde, vers. 10, eorum pravos mores, praesertim luxuriam, superbiam, rebellionem, audaciam, philautiam, blasphemiam, avaritiam, avaritiam describit. Tertio, vers. 16, eos comparat cum Balaam, cujus malitiam redarguit asina, eo quod illius instar pelliciant homines in errores, docendo luxuriam et libertatem carnis; quae mera et facta est servitus. Quare facta sunt eis, inquit, posteriora deteriora prioribus, juxta proverbium: Canis reversus ad suum vomitum, et, Sus lota in volutabro luti.

1. Fuerunt vero et pseudoprophetae in populo, sicut et in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, et eum, qui emit eos, Dominum negant; superducentes sibi celere perditionem. 2. Et multi sequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur. 3. Et in avaritia fictis verbis de vobis negotiabitur: quibus judicium jam olim non cessat, et perditio eorum non dormitat. 4. Si enim Deus angelis peccaticum non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in judicium reservari. 5. Et originali mundo non pepercit, sed octavum Noe justitiae praecorone custodivit, diluvium mundo impiorum inducens. 6. Et civitates Sodomorum et Gomorrhaeorum in cinerem redigens, eversione damnavit: exemplum eorum, qui impie acturi sunt, ponens; 7. et justum Lot oppressum a nefandorum injuria, ac luxuriosa conversatione eripuit: 8. aspectu enim et auditu justus erat, habitans apud eos, qui de die in diem animam justam iniquis operibus cruciabant. 9. Novit Dominus pius de tentatione eripere, iniquos vero in diem judicii reservare cruciandos; 10. magis autem eos, qui post carnem in concupiscentia immunditiae ambulat, dominationemque contempnunt, audaces sibi placentes, sectas non metuunt introducere blasphemantes; 11. ubi angeli fortitudine et virtute cum sanctis majores, non portant adversum se execrabile judicium. 12. Hi vero velut irrationalia pecora, naturaliter in captione, et in perniciem in his quae ignorant blasphemantes, in corruptione sua peribunt. 13. Percipientes mercedem injustitiae, voluptatem existimantes dei delicias: coinquinationes et maculae, deliciis affluentes, in conviviis suis luxuriantes vobiscum; 14. oculos habentes plenos adulterii, et incessabilis delicti; pellicientes animas instabiles; cor exercitatum avaritia habentes, maledictionis filii: 15. derelinquentes rectam viam erraverunt, secuti viam vesaniae: subjugale mutum animal, hominis voce loquens, prohibuit prophetae insipientiam. 17. Hi sunt fontes sine aqua, et nebulae turbidibus exagitatae, quibus caligo tenebrarum reservatur. 18. Superba enim vanitatis loquentes, pellicunt in desiderii carnis luxuriae eos, qui paululum effugiunt, qui in errore conversantur: 19. libertatem illis promittentes, cum ipsi servi sunt corruptionis: a quo enim